

UNIVERZITA KARLOVA

1. lékařská fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2021

Vendula Vaňková

UNIVERZITA KARLOVA
I. lékařská fakulta

Studijní program: Porodní asistence

Studijní obor: Porodní asistentka

Vendula Vaňková

Historie profese a vzdělávání porodních asistentek

A history of the profession and education of the midwives

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Tomáš Alušík, Ph.D.

Praha, 2021

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem řádně uvedla a citovala všechny použité prameny a literatury. Současně prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím/~~Nesouhlasím~~ s trvalým uložením elektronické verze mé práce v databázi systému meziuniverzitního projektu Theses.cz za účelem soustavné kontroly podobnosti kvalifikačních prací.

V Praze, 26. 4. 2021.

VENDULA VAŇKOVÁ

.....

Podpis

Identifikační záznam

VAŇKOVÁ, Vendula. Historie profese a vzdělávání porodních asistentek. [A history of the profession and education of the midwives]. Praha, 2021. 51 s., 15 příl. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, 1. lékařská fakulta, Gynekologicko-porodnická klinika 1. LF UK a VFN. Vedoucí práce Alušík, Tomáš.

ABSTRAKT

Práce se zabývá zmapováním historie povolání a vzdělávání porodních asistentek, se zaměřením na české země. První zmínky o existenci porodních asistentek či bab sahají až do 2. tisíciletí před naším letopočtem (starověký Egypt, starověké Řecko). Již v této době existovaly podrobné poznatky o těhotenství, porodu i komplikacích, které mohly nastat.

Cílem práce je zjistit co nejvíce informací a poznatků o způsobu a systému vzdělávání porodních asistentek od prvopočátků (vzhledem k dostupným pramenům jde až o období pozdního středověku až raného novověku) po současnost.

V úvodních kapitolách je nejprve popisována doba, kdy pro porodní báby neexistoval žádný ucelený vzdělávací systém, a výuka tedy probíhala tak, že zkušená bába si vzala do učení mladou dívku a všechny své poznatky a zkušenosti ji předala. Teprve od konce 18. století bylo zavedeno povinné školení a kvalifikační zkouška pro porodní báby. V dnešní době se budoucí porodní asistentky k výkonu povolání připravují na vysokých školách studiem bakalářského oboru Porodní asistentka, který trvá 3 roky. V dalších kapitolách práce jsou diskutovány celkové podmínky, které porodní bába musela splnit, aby tuto práci mohla vykonávat (včetně dokumentů, které ji k výkonu práce opravňovaly), a jaké povinnosti musela při výkonu práce dodržovat. Přiblížen je i běžný život porodní babičky: Jaké měla povinnosti, co sebou musela mít k porodu. Jaká byla motivace stát se porodní babičkou či jaké tresty ji hrozily, když spáchala trestný čin. Na konci jsou uvedeny zajímavé informace ze života porodních bab Ludmily Kapalínové a Julie Vašinové, jejichž činnost pokrývá 19. a většinu 20. století.

Z prezentovaného historického přehledu jasně vyplývá, že vzdělávání porodních bab/asistentek prošlo v průběhu staletí významným a zásadním procesem změn. Od předávání znalostí od zkušené porodní babičky mladé učednici, po současnost vysokoškolského studia.

klíčová slova: historie, vzdělávání, profese, babictví, porodní asistentka

ABSTRACT

This work deals with the process of mapping the history of the profession and education of midwives, focusing on the Czech lands. The first mention of the existence of midwives dates back to the 2nd millennium BC (ancient Egypt, ancient Greece). Already at this time there was a detailed knowledge about pregnancy, childbirth and the complications that could occur.

The aim of this work is to find out as much information and knowledge as possible about the way and system of education of midwives from the beginnings (given the available sources this is the period from the Late Middle Ages to the Early Modern times) to the present.

The introductory chapters first describe the times where there was no comprehensive education system for midwives, so the teaching took place in such a way that a young girl served an apprenticeship with an experienced midwife, who passed all her knowledge and experiences on to her. Only since the end of the 18th century a compulsory training and qualification testing for midwives were introduced. In these days, future midwives prepare for the profession at universities by studying the bachelor's program in Midwifery, that lasts 3 years. The next chapters of the thesis discuss the general conditions that any midwife had to meet in order to do this profession (including the documents that entitled her to carry out the job), and what obligations she had to comply with when working. The day-to-day life of a midwife is also described: what her duties were, what she had to bring with her to deliver the neonate. A motivation for becoming a midwife or what punishments threatened her when she committed a crime are also discussed. At the end, there is an interesting information presented from the life of midwives Ludmila Kapalínová and Julie Vašínová, whose activities cover the 19th and most of the 20th century.

It is clear from the presented historical overview that the education of midwives/birth assistants has undergone a significant and fundamental process of changes over the centuries. From the transfer of knowledge from an experienced midwife to a young apprentice, to the current university studies.

keywords: history, education, profession, midwifery, midwives

Poděkování

Za cenné rady a podněty bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce doc. Tomáši Alušíkovi.

Obsah

1. Úvod	10
2. Historie profese porodních asistentek	11
2.1. Porodní asistentka	11
2.2. Historie porodních asistentek v období starověku	11
2.3. Historie porodních asistentek ve středověku	12
2.4. Historie porodních asistentek v období novověku	13
2.4.1. Porodní asistence v novověké habsburské monarchii	14
3. Vzdělávání porodních asistentek v průběhu věků	15
3.1. Babictví	15
3.2. Počátky vzdělávání porodních bab na českých univerzitách	15
3.3. Tereziánská reformní nařízení	16
3.3.1. Generální zdravotní řád pro Království české	16
3.4. Jungmannova škola	17
3.5. Nový porodnický kurz	18
3.6. Vzdělávání porodních asistentek ve 20. a 21. století	19
4. Povinnosti porodní báby	21
4.1. 19. století	21
4.2. 20. století	22
5. Výkonnost porodní báby	23
6. Vlastnosti porodní báby	25
7. Deníček porodní báby	27
8. Trestní odpovědnost porodní báby	28
8.1. Odebrání diplomu	28
8.2. Andělíčkářky	29
8.2.1. Andělíčkářka Marie Táborská	29
8.3. Fušerky	30
8.3.1. Fušerka Anna Vaňková	30
9. Profese porodní báby	31
9.1. Motivace a věk	31
9.2. Platové a sociální poměry	32
9.3. Stáří a konec kariéry	32
10. Významné porodní báby	34

10.1. Ludmila Kapalínová	34
10.2. Julie Vašinová	34
11. Závěr.....	36
12. Seznam použité literatury	39
12.1. Tištěné zdroje.....	39
12.2. Elektronické zdroje.....	40
13. Seznam příloh	42
Přílohy.....	44

1. Úvod

V dnešní době je porodní asistentka vysokoškolsky vzdělaná žena, která poskytuje péči ženě během jejího těhotenství, při porodu i v šestinedělí. Poskytuje jí oporu, stává se vlastně takovou její přítelkyní, na níž se může obrátit, pokud má nějaký problém či dotaz. V dnešní době mnoho žen využívá služeb komunitní porodní asistentky, která je pravidelně doma navštěvuje a připravuje na porod. Mnohdy je doprovází i k samotnému porodu. Pokud má smlouvu s danou porodnicí, může sama vést i porod. Má to mnoho výhod, protože se ženou v průběhu těhotenství může probrat její představy a přání. Žena se poté tolik nebojí, necítí se v porodnici osamocena.

Ovšem jak to bylo v minulosti? Již od pradávna při porodu ženě pomáhala ve většině případů žena. Nejdříve se řemeslo babení předávalo ze zkušené porodní báby na její učednici, která poté práci po ni ve stáří či po její smrti převzala. Když porodní bába působila ve větším obvodu, mohla se poté učednice stát její kolegyní. Ovšem v této době to porodní báby neměly vůbec lehké. Byly velmi chudé, za svou práci v mnoha případech nedostaly žádnou odměnu. Vykonávaly proto i jiné činnosti, kterými si přivydělávaly, aby se užívaly. Později se výuka přesouvá na půdu kliniky či univerzity. Vzdělávání a výuka prošla mnohými změnami, které vedly ke zdokonalení povolání porodní asistentky.

Ve své bakalářské práci jsem se pokusila zmapovat historii povolání porodní asistentky. První zmínky sahají až do 2. tisíciletí před naším letopočtem (starověký Egypt, starověké Řecko). Již v této době měli podrobné poznatky o těhotenství, porodu i komplikacích, které mohly nastat. V další části se věnuji samotnému vzdělávání porodních asistentek. To prošlo významným procesem změn, až došlo do současné podoby. Od předávání znalostí od zkušené porodní babičky mladé učednici, po současnost. V dnešní době se budoucí porodní asistentky k výkonu povolání připravují na vysokých školách studiem bakalářského oboru Porodní asistentka, který trvá 3 roky. V poslední části práce se zaměřuji na přiblížení běžného života porodní babičky. Jaké měla povinnosti, co sebou musela mít k porodu. Jaká byla motivace stát se porodní babičkou či jaké tresty ji hrozily, když spáchala trestný čin. Na konci uvádím zajímavé informace ze života porodních bab Ludmily Kapalínové a Julie Vašinové, jejichž činnost pokrývá 19. a většinu 20. století.

2. Historie profese porodních asistentek

2.1. Porodní asistentka

Povolání porodní asistentka se vykonává od počátku lidstva. Již ve Starém zákoně jsou první zmínky o porodních pomocnicích. V babylonsko-asyrském období se porodní asistentka označovala jako *znalkyně vnitřku*. Tomu odpovídá francouzské *ventriere*. Z období starověkého Řecka se objevují výrazy *maias mala gennaias* neboli matička horlivá velkodušná. Ovšem objevují se i označení hanlivá například *omphalotomon* neboli báby pupkořezné. V Německu se využívalo mnoho výrazů pro porodní bábu (např. *Amm, Ammfrau, Hebammen, hefianna*). V dnešní době se porodní asistentka označuje jako *Hebamme*. V Anglii se od pradávna užívá výrazu *midwife* neboli spolužena. Stejný význam mají označení z latiny *cummater*, z portugalského *comadre*, z italského *comare*. V Čechách je porodní bába výraz starý, který vychází z toho, že toto povolání vykonávaly ženy zkušené. Novější označení je porodní asistentka. Výraz akušerka se zde neujal. (Doležal 2001).

U mužů se užívalo označení babič, porodní báby v kalhotách. Babák je výraz pro manžela porodní babičky. (Doležal, 2001)

2.2. Historie porodních asistentek v období starověku

Již ve starověku jsou známy písemné doklady o existenci povolání porodní báby. Některé ho vykonávaly příležitostně, jiné naopak trvale. (Doležal, 2001) Nejdůležitější ženským božstvem sumersko-akkatského panteonu byla Ištar (Inanna), bohyně smyslné lásky, války a dobytvačnosti, která se však také nazývá Iledeth (porodní bába). (Prosecký, 1999) I z této doby existují písemné památky, které se zabývají potraty, porody, slabými plody, kojením a smrtí v šestinedělí. (Doležal, 2001)

Dále bych zmínila staroegyptský tzv. Ebersův papyrus, jenž je datován k roku 1506/05 př. n. l. (do 9. roku vlády Amenhotepa I. (Vachala, 2020). Je ale pravděpodobné, že jde o opis staršího textu z 3. tisíciletí př. n. l. (z období tzv. Staré říše). Obsahuje 108 sloupců textu a je 30 cm vysoký a více než 20 m dlouhý. Jsou v něm (kromě jiných popisů) zaznamenány poruchy, které se týkají porodnictví a táhnou se s ním celou historií. Jedná se o diagnostiku těhotenství, nemoci v graviditě, trvání gestace, urychlování porodu, výskyt mnohočetného těhotenství, vrozené vady, porody mladých matek, sterilita a antikoncepce. (Doležal, 2001)

Také v období antického (klasického) starověku stál porod a zdravotní stav nastávajících matek i novorozenců pod božskou ochranou. Již ve 2. tisíciletí př. n. l. je v řeckých textech doložena bohyně porodu Eileithya, která se později stává plnohodnotnou bohyní řeckého olympského panteonu (a poté přechází i do římských náboženských představ). (Pingiatoglou, 1981). Zajímavým dokladem jejího kultu jsou např. terakotové modely rodičích žen z kultovní jeskyně v lokalitě Inatos na Krétě, pocházející z poloviny 9. až konce 8. století př. n. l. (Alušík, 2018; Alušík, v tisku). Zobrazené rodičky jsou v některých případech dokonce podpírány (či jinak podporovány) další ženskou postavou. Jde tedy zároveň o dobrý doklad existence porodních asistentek v Evropě již v této době.

Nejlepší doklady o babictví z období antického starověku pocházejí od Sórána z Efesu (98-138 n. l.) (Irby, 2016). Je považován za prvního praktického porodníka starověku. Je autorem významného

díla *De arte obstetrica morbisque mulierum* (v českém překladu *O umění porodnickém a nemocech ženských*). V tomto díle zmiňuje použití porodní stolice pro ulehčení porodu, provedení obratu plodu zevními i vnitřními hmaty při nepravidelných polohách plodu (tzv. obrat na nožku). Dále zná prostředky ke způsobení potratu, mezi něž patří stlačování dělohy, otřesy podbřišku, tření genitálu a epigastria. Dále jsou zde uváděny prostředky dávnivé, močopudné, projímadla a pouštění žilou. Nedoporučuje k provedení abortu ostré nástroje. Sórános z Efesu také popisuje, jak by dle něj porodní pomocnice měla vypadat. Měla to být žena s dobrou pamětí, aby si zapamatovala důležité věci. Dále by měla být pracovitá, vytrvalá, mravná, silné konstituce. Musí mít dlouhé a jemné prsty a vždy ostříhané nehty. Musí být slušná, mlčenlivá. Nesmí být ziskuchtivá a pověřivá. Musí se dále starat, aby její ruce byly měkké a něžné a nesmí vykonávat práci, při níž by její ruce ztvrdly. V takovém případě má používat masti k zjemnění. Tyto požadavky byly předávány až do 19. století. (Vránová, 2008)

Jako zajímavost bych ráda uvedla, že porodní báby ve starověkém Římě prodávaly porodní blány lehkomyšlným advokátům. Ti v těchto blánách měly mít velkou pomoc při vedení svých procesů. Tato pověra vznikla v Římě na základě toho, že tato blána označovaná jako *caputgaleatum* (v českých zemích jako čepec štěstěny), měla přinášet štěstí. (Doležal, 2001)

2.3. Historie porodních asistentek ve středověku

V tomto období měly velký vliv kláštery, zejména benediktinské, kde můžeme nalézt *infirmaria* neboli místa pro slabé. K těmto klášterům patřila i zahrada, kde mniši pěstovali mnoho léčivých bylin. Jako příklad bych uvedla klášter St. Gallen, jenž se nachází ve Švýcarsku. Tento klášter byl založen v 8. století a od roku 1983 patří na seznam památek světového dědictví UNESCO. Součástí kláštera je také kostel, který se později stal římskokatolickou katedrálou. S největší pravděpodobností se jedná o nejvýznamnější středověkou knihovnu v Evropě. Nachází se zde přes 160 000 svazků. ("Sankt Gallen", Encyclopaedia Britannica)

V tomto období mělo náboženství velký vliv na jak na porodnictví, tak i na samotné porody. Ženy byly téměř vždy v druhořadém postavení. Rodičkám, které zemřely při porodu, byl dlouho odpírán křesťanský pohřeb. Vysvětluje se to tak, že v tom byl záměr církve přimět nastávající matky, aby byly na sebe opatrné a neoloupily tak svůj plod o štěstí křtu. Toto skončilo v roce 1074 na koncilu v Rouenu. (Doležal, 2001) Celá péče o těhotné, rodičky, nedělký, ale i novorozence nadále zůstávala v kompetenci porodní báby. Porodní báby v tomto období byly jak nevzdělané, tak i školsky vyučené pomocnice. Nejčastěji se mladá dívka učila u zkušené porodní báby, která jí předávala veškeré své zkušenosti a znalosti. (Vránová, 2007)

Zajímavou a vlivnou porodní bábou z této doby byla Trota ze Salerna (asi první polovina 12. století). (Green, 2001) Je také známa pod jménem Trotula, což je termín označující kolekci tří medicínských textů, zaměřených na ženské nemoci a problémy, kde Trota je autorkou pouze jednoho z nich (*De curis mulierum* – O léčení žen). Ačkoli se Trota ve svých textech zabývá také nemocemi obou pohlaví a patrně měla formální lékařské vzdělání, proslula především jako gynekoložka a porodní asistentka. Její nejznámější dílo *O ženském utrpení před porodem, při porodu a po porodu* bylo zvláště ve 12. a 13. století velmi populární ve velké části Evropy a vydáváno v reedicích i poté. V něm popisuje trhlínu hráze, doporučuje užívání opiátů pro tlumení porodních bolestí. Také zde vyslovuje domněnku, že příčina neplodnosti může být i na straně muže. (Kročková, 2017)

Na našem území pochází první zpráva o porodních bábách z roku 1176, když je popisován porod pozdějšího světce Hroznaty. (Doležal, 2001) Existuje také zmínka z roku 1284 o Alžbětě, která byla porodní bábou krále Václava II. Ten jí vyznává odměnu: „Elisabeth, quae nos a teneris infantiae annis usque ad pueritiam ipsa velut obstetrix diligens educavit, villam concessimus nostram.“ To v překladu znamená: „Alžbětě, která nás od nejtělejších dětských let jako bedlivá porodní bába vychovala až do chlapectví, postupujeme naše stavení.“ (Doležal, 2003)

Ve středověku také možná došlo k prvnímu doloženému císařskému řezu u nás. Narození Václava Lucemburského (25.2.1337), třetího syna Jana Lucemburského a nevlastního bratra Karla IV. totiž provázely zvláštní okolnosti a je dokonce možné, že přišel na svět za pomoci císařského řezu (!). V roce 2016 totiž tým historiků a lékařů pod vedením A. Pařízka interpretoval sérii několika nepřímých důkazů v písemných pramenech jako doklad takového zákroku. Pokud by tato interpretace byla správná, šlo by o nejstarší známý případ úspěšně provedeného císařského řezu, při němž přežila matka i dítě. (Pařízek a kol., 2016) O jeho narození nás z dobových pramenů informují např. kronikář František Pražský a Zbraslavská kronika. (Zbraslavská kronika)

2.4. Historie porodních asistentek v období novověku

V tomto období vznikají první knihy (příručky) pro porodní báby. Psali je ovšem lékaři, kteří většinou neměli žádné praktické zkušenosti s porody. To se později změnilo, když knihy začali psát také chirurgové. Stále se ale využívaly spisy antických autorit, např. hippokratovské školy nebo Sórána z Efesu. Na dílo Sórána z Efesu navazuje kniha *Der Swangen Frawen und Hebammen Rosegarten* (Těhotných žen a bab zahrada růžová), jejímž autorem je Eucharius Roesslin. (Doležal, 2001)

Eucharius Roesslin se v roce 1493 stal apatykářem ve Freibergu a o 13 let později se stal městským lékařem ve Frankfurtu nad Mohanem. Poté byl na žádost Kateřiny, princezny ze Saska a Durynska, Brunswicku a Lunebergu, povolán do Wormsu, aby se stal jejím osobním lékařem. Zde chtěl, aby se Worms stal městem, kde budou působit vzdělané porodní asistentky. (Dunn, 1998)

Roesslinova Růžová zahrada není příliš odborné dílo, ale vyniká jazykovým slohem, jímž je napsána. Roesslin ji napsal lidsky (ne striktně odborně), aby jí mohly porozumět všechny porodní báby. Kniha obsahuje 12 kapitol. Nalezneme v ní informace o těhotenství (uložení plodu, plodové obaly), porodu (fyziologický vs. nefyziologický porod), jak lze rozpoznat těžký porod, jak se má žena chovat během porodu a v období po něm. Následují informace o léčivech, která mohou usnadnit porod. Jak se zachovat, kdyby došlo k zadržení placenty. Nachází se zde také informace o nezdařeném porodu a porodu mrtvého plodu. V závěru knihy jsou informace ohledně péče o novorozence, kojení. (Vránová, 2007).

Pařížský Hotel Dieu byl založen již roku 1195 a patří mezi jeden z nejstarších francouzských špitálů. V roce 1620 zde vzniklo porodnické oddělení jako první v Paříži. O 10 let později zde vznikla škola pro porodní asistentky. Doba výuky trvala 3 měsíce. Prvních 6 týdnů se žáčky dívaly, jak provádějí porody jejich zkušené předchůdkyně. Dalších 6 týdnů odváděly porody samy pod dohledem vrchní porodní asistentky, která byla zvolena z nejlepších porodních bab v Paříži. Takto vyškolené porodní báby měly i teoretické znalosti anatomie. K těžkým porodům byli voláni chirurgové z koleje sv. Kosma. Tito přivolaní chirurgové prováděli zmenšovací operace, ale později byly využívány i

šetrnější metody (obraty, extrakce). Taktéž v této době vznikaly i první prototypy porodnických kleští. (Vránová, 2007).

2.4.1. Porodní asistence v novověké habsburské monarchii

V roce 1770 byl vydán pro celou habsburskou monarchii Zdravotní řád, který platil jako základní norma celých 100 let. Díky němu v roce 1786 došlo k zavedení úřadu krajské porodní báby. Na základě toho bylo zavedeno školení pro babičky v Praze. Prvním přednášejícím byl profesor Franciscus Dutoy (1722-1784). Postupně byly úřady zakládány v dalších oblastech Čech. Podle babických řádů byla každá porodní bába povinna složit zkoušku před zahájením samostatné praxe před městským fyzikem a lékařem a některou ze svých kolegyň. (Lenderová, 2003)

V roce 1773 napsal Heinrich Johann Crantze příručku pro porodní báby Výborné naučení pro báby a jiné při porodech pomáhající osoby. (Lenderová, 2003) Nejdéle se ovšem v českých zemích využívala příručka od profesora A. Jungmana Úvod k babení, která vyšla v roce 1804. Používala se celou první polovinu 19. století. Babička dle něj měla být moudrá, zkušená, klidná, nikoli upovídaná nebo dokonce klevetivá. V její kompetenci bylo vedení fyziologického porodu a měla respektovat přírodu. V případě komplikací měla povinnost zavolat lékaře. Měla být vybavena klystýrem, irigátorem pro výplach pochvy, cévkou. Ovšem v případě těchto věcí bylo doporučováno, aby si rodička zajistila tyto pomůcky vlastní. Předcházelo se tím horečce omladnic. Dále porodní bába měla ve výbavě nůžky na přestřižení pupečnicku, tkaničky na jeho podvázání, vazelínu, lahvičku s octem, lahvičku se skořicovými nebo Hofmanskými kapkami (směs lihu a etheru v poměru 3:1), kartáček na omývání rukou a nehtů. Také sebou měla mít nějakou babickou příručku, aby v ní mohla listovat v případě dlouhotrvajícího porodu a najít radu při komplikacích. (Lenderová, 2003)

V roce 1789 vznikla (po přesunutí staršího, tzv. Vlašského špitálu) porodnice s útulkem pro svobodné matky, nalezenec, sirotčinec, zemský ústav pro očkování proti neštovicím a středisko pro ženy, které nabízely své služby jako nájemné kojné, při kostele sv. Apolináře. (Lenderová, 2003) Roku 1780 byl na pražské lékařské fakultě jmenován prvním profesorem porodnictví J. J. Ruth. Jeho odborná pověst nebyla příliš dobrá, proto ho ve funkci vystřídal Jan Melič, který 21. května 1792 spolu s chirurgem Jáchymem Vrabcem provedl první císařský řez v Čechách. Tento císařský řez byl úspěšný. (Lenderová, 2003)

3. Vzdělávání porodních asistentek v průběhu věků

3.1. Babictví

V počátcích bylo umění babictví předáváno ženami bez odborného vzdělání. Jednalo se o ženy, které již samy rodily. Jediným možným vzděláním v této době byla pouhá osobní zkušenost. V průběhu porodu říkaly zaklínací formule a využívaly pověrečné prostředky, protože věřily, že za většinu komplikací, které se stanou během porodu, je vinen ďábel, čarodějnice nebo obecně zlé síly. (Machová, 2012). Míra zkušenosti se ve většině případů odvozovala od počtu vlastních porodů. Dalším měřítkem poté byl počet porodů, u kterých babička byla nápomocna. (Matějková, 2017). Také v této době bylo běžné, že zkušená porodní bába si k sobě do učení vzala dívku, které předávala všechny své zkušenosti i praktické rady. Nová babička byla v učení 4 roky. Poté mohly vykonávat povolání porodní babičky samostatně. Rozsah jejich služeb byl zcela na nich. (Marek, 2002).

3.2. Počátky vzdělávání porodních bab na českých univerzitách

První klinikou na českém území byla Vlašská nemocnice v Praze, která se nacházela ve Vlašské ulici na Malé Straně. Vznikla někdy na konci 16. století nebo na počátku 17. století. Přesné datum není známé. Nejčastěji se udávají roky 1569, 1573, 1575, 1602, 1611. Přesnější informace by nám mohl poskytnout špitální archiv, avšak ten bohužel vyhořel během třicetileté války. (Palivec, 2005) Prakticky dvě století zde fungovala porodnice a sirotčinec. Současně zde také probíhala výuka mediků a uchazeček o profesní způsobilost k vykonávání babictví. Z prostorových důvodů byla tato klinika v roce 1789 přemístěna ke kostelu sv. Apolináře. Již roku 1784 byla založena v Brně U svatě Anny porodnice.

Ve druhé polovině 18. století bylo porodnictví stanoveno jako samostatný předmět na Univerzitě Karlově (dříve Karlovo – Ferdinandova univerzita), jenž vyučovali významní porodníci. (Elišková a Závodná, 2012) Od roku 1753 do roku 1759 zde přednášel anatomii i babictví profesor F. Dutoy. Vyučování porodních babiček bylo jak v jazyce českém, tak i německém. (Doležal, Kuželka, Zvěřina, 2009)

Dalším významným profesorem praktického porodnictví byl Jan Melič (1763-1837). Ten jako první začal důsledně vyučovat porodnictví na své soukromé klinice. Zde kladl důraz na praktickou výuku. Roku 1792 pak byl jmenován profesorem porodnictví na Karlově univerzitě (Doležal, Kuželka, Zvěřina, 2009).

Od roku 1808 zde vyučoval již zmíněný Antonín Jungmann (1775-1854), který se zasloužil se o významné pokroky v babictví. Mezi další profesory patřili např. Karel Pawlík (1849-1914) či Václav Rubeška (1854-1933). (Vránová, 2007).

Roku 1773 vzniká také univerzita v Olomouci, která se nacházela v prostorách jezuitské koleje. Byly zde 3 fakulty (teologická, filozofická a právnická). Na filozofické fakultě se vyučovala anatomie a chirurgie. O 5 let později byla univerzita přesunuta do Brna, kde po dalších 4 letech zaniká. Poté bylo v Olomouci zřízeno lyceum, kde probíhalo medicínsko-ranhojičské učení. Doba vzdělávání byla 2 roky. (Vránová, 2007).

Na závěr to tedy můžeme shrnout, že v počátku se vzdělání babiček zabývalo pouze teorií porodu. Praktická výuka bohužel neprobíhala, jelikož profesori, kteří přednášeli anatomii a chirurgii byli duchovní. Takto to probíhalo až do 18. století, v němž nastalo mnoho změn, které vedly ke zlepšení výuky babiček. (Meindlschmidová, 2007).

3.3. Tereziánská reformní nařízení

Osvícenské reformy byly zahájeny Marií Terezií, která vládla habsburské monarchii celých 40 let (1740-1780). Za své vlády zavedla mnoho reforem (měnová reforma, sjednocení měr a vah, zrušení jezuitského řádu, zavedení povinné školní docházky pro děti od 6 do 12 let), ale pro nás jsou ovšem důležité zdravotní reformy. (Vránová, 2007) Při jejich tvorbě spolupracovala se svým osobním lékařem a rádcem v otázkách zdravotnických a školských. Jednalo se o nizozemského lékaře Gerharda van Swietena (1700-1772). Společně usilovali o vytvoření uceleného systému zdravotní správy. (Svobodný, Hlaváčková, 2004).

Císařovnin dvorní dekret, který byl vydán 30. prosince 1745, nařizoval povinné absolvování přednášek z anatomie a povinnost budoucích porodních babiček účastnit se pitev mrtvých žen.

Další zdravotnický dekret byl vydán 4. července 1748. Podle tohoto dekretu se porodní báby musely podrobit zkoušce na lékařské fakultě nebo se musely nechat vyzkoušet krajským fyzikem (ti vykonávali hygienický a zdravotnický dohled ve svém regionu).

O 5 let později 24. července 1753 byl vydán Generální zdravotní řád pro Království české. Ten je blíže rozebrán níže (kapitola 3.3.1).

Roku 1761 vyšlo nařízení, podle něhož měli být nekvalifikovaní chirurgové, lékárníci i porodní báby, stíháni pokutami. Při prvním prohřešku pokuta činila 6 tolarů (1 tolar = 60 krejcarů, stříbrce = 48 krejcarů), při druhém prohřešku se pokuta zdvojnásobila, při třetím prohřešku už následoval trest bití.

Od roku 1804 se v Praze také musely učit i venkovské porodní báby, které do této doby absolvovaly zkoušku u krajského fyzika. Musely absolvovat celý kurz a poté ještě dvoutměsíční praxi v porodnici. Chudé porodní báby měly dostat stipendium od státu, případně lokálního panství, kraje nebo obce. Ovšem jejich držitelky musely po absolvování zkoušky nastoupit tam, kde bylo momentálně potřeba. (Lenderová, 2006)

V roce 1810 byl vydán dekret studijní dvorské komise, který stanovoval obsah vědomostí, které porodní babičky musely znát. Při zkoušce musely předvést porod na fantomu či na mrtvém těle, prokázat zručnost v potřebných hmatech a obrazech při fyziologických porodech. Dále musely prokázat znalosti v oblasti teoretického, praktického i soudního lékařství. Poplatek za zkoušku a diplom byl 30-40 tolarů (velmi vysoká částka na tehdejší dobu). (Lenderová, 2020)

3.3.1. Generální zdravotní řád pro Království české

Tento řád vešel v platnost 24. července 1753. Stanovil povinnosti zemské zdravotní komise, která podléhala zemské zdravotní komisi při vídeňské vládě. Předsedovi této komise bylo podřízeno zdravotnictví v celém Království českém (Vránová, 2007) Tímto řádem se řídili zemští, krajští,

městští fyzikové, doktoři, lékařští praktikové, lékárníci, chirurgové, lazebníci, oční lékaři, kýlořežci, kamenorežci a porodní báby. Řád se především zabýval preventivní a veřejně-zdravotnickou složkou činnosti těchto pracovníků.

Dle tohoto řádu měli zdravotničtí pracovníci také povinnost ošetřovat všechny chudé občany ve svém obvodu. Také zde byly stanoveny podmínky pro získání aprobase pro všechny kategorie zdravotnických pracovníků. (Svobodný, Hlaváčková, 2004)

Díky tomuto řádu se porodní báby nadále vzdělávaly na lékařské fakultě. Nejprve se musely podrobit zkouškám na fakultě. Kromě těchto zkoušek se musely účastnit praktických kurzů, které vedli profesori porodnictví. (Svobodný, Hlaváčková, 2004)

Od roku 1804 musely budoucí porodní báby absolvovat teoretický i praktický kurz, který trval 2 měsíce. Později byla teoretická výuka rozšířena na 1 semestr. (Svobodný, Hlaváčková, 2004)

Také bych zde ráda uvedla požadavky pro porodní babičky, které tento řád obsahoval:

- *„Zkoušené porodní báby musely nosit odznak, kterým se lišily od porodních bab, které zkoušku nevykonaly.*
- *Ty, které dosud zkoušku neměly, musely se ke zkoušce přihlásit.*
- *Dále nabádá generální řád k čestnému chování, zakazuje pití vína a jiných alkoholických nápoj.*
- *Mezi sebou mají babičky vycházet přátelsky.*
- *Nabádá povinností, které se týkají samovolného porodu. Zakazuje jakékoliv předčasné vypuzování plodu.*
- *Je-li bába povolána k porodu, má se včas dostavit. Dojde-li během porodu ke komplikaci, musí ihned povolati lékaře.*
- *Tytěž pokyny se týkají i 3. doby porodní.*
- *Pod hrozbou trestu se zakazuje jakákoli pomoc při vypuzení plodu či usmrcení plodu jakkoli vysokého těhotenství.*
- *Zakazuje se podávat léky šestinedělce i novorozenci*
- *Další nařízení se týkají křtu dítěte. “ (Machová, 2012)*

3.4. Jungmannova škola

Antonín Jungmann (1775-1854) byl český lékař a také profesor gynekologie a porodnictví na tehdejší Karlo-Ferdinandově univerzitě. (Löblová, 2021)

Je považován za zakladatele pražské porodnické školy. (Löblová, 2021) Přednášky porodnictví probíhaly 5krát týdně. Dopoledne byly přednášky v němčině, odpoledne v češtině. Každý den poté probíhala praktická výuka v porodnici u Apolináře. Vyučovalo se vyšetřování těhotných a rodiček. Dále se také studentky dívaly a poté vykonávaly výkony, které potřebovaly ke své praxi. Rovněž

probíhalo cvičení na fantomech. Návčik operací se prováděl na těle mrtvých žen a dětí. (Vránová, 2007).

Na konci každého semestru osobně A. Jungmann přezkoušel všechny mediky i porodní báby.

Za dobu jeho pedagogické kariéry, jež trvala celých 42 let, jeho školu absolvovalo 8200 porodních babiček. (Vránová, 2007).

Ke zlepšení výuky také přispělo vydání učebnice Úvod k babení (1804), jejímž autorem je samotný A. Jungmann. Učebnice se skládá z 10 rozmluv. V první rozmluvě je rozebírána anatomie pánve, jsou zde také zmíněny pánevní patologie. Druhá rozmluva se zabývá měkkými porodními cestami, ve třetí rozmluvě se dozvídáme o těhotenství (jak rozpoznáme těhotenství, vícečetné těhotenství, délka trvání těhotenství). Ve čtvrté rozmluvě A. Jungmann píše o plodové vodě, placentě, pupeční šňůře. V páté rozmluvě rozebírá příčiny roztahování dělohy, ke konci jsou zmíněny známky počínajícího porodu. Celá šestá rozmluva je věnována samotnému porodu (rozdělení porodních dob, zda se jedná o porod živého či mrtvého plodu, porod hlavičky, porodní polohy, podvázání pupečníku atp.). Také je zde uvedeno, co porodní bába potřebuje za nástroje k porodu. V sedmé rozmluvě se věnuje patologiím placenty. Osmá rozmluva se zabývá krvácením před porodem, během porodu a po něm. Devátá rozmluva je věnována nemocem během těhotenství, při porodu a taktéž i nemocem, které mohou nastat po porodu, v šestinedělí. Desátá rozmluva říká, jak ošetřit dítě po porodu. (Jungmann, 1804)

Roku 1850, po odchodu A. Jungmanna na odpočinek, byla porodnická klinika rozdělena na kliniku, kde probíhala výuka mediků, a na kliniku, kde probíhala výuka porodních babiček. Na babické klinice přednášel Vilém Lange (1813-1881), poté ho nahradil Jan Streng (1817-1887), který se později stal přednostou porodnické kliniky pro lékaře. (Lenderová, 2006)

3.5. Nový porodnický kurz

V roce 1852 došlo k přijetí návrhu na reformu ve vzdělávání porodních babiček. Do této doby probíhal v Karolinu teoretický kurz, který ovšem byl touto reformou zrušen. Nově probíhaly teoreticko-praktické kurzy. Během roku probíhaly 4 kurzy, kdy 1 kurz trval 3 měsíce. 2 kurzy v roce probíhaly v češtině, 2 poté v němčině. V každém bylo zapsáno maximálně 60 porodních babiček. (Lenderová, 2006)

Do roku 1891 patřila babická klinika k univerzitě. V tomto roce byla od fakulty odloučena a byla založena „C.k. škola babická v Praze“, jež byla podřízena Zemskému výboru. V jejím čele byl profesor Václav Rubeška (1854-1933), který tuto funkci zastával do roku 1920. Během této doby zde absolvovalo 5000 babiček. (Lenderová, 2006)

Zásadní proměnou prošlo vzdělávání porodních asistentek po první světové válce v samostatném Československu.

Dle výnosu ministerstva veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy Československé republiky z 19. 6. 1919 měly být zavedeny přijímací zkoušky. Přijímací zkouška byla prominuta uchazečkám s úplným středním vzděláním. Také dle tohoto návrhu měly porodní asistentky mít znalosti z anatomie a fyziologie ženy a dítěte, znalosti o nakažlivých nemocech a v neposlední řadě znalosti

zákonů, které jsou pro výkon praxe porodní asistentky důležité (Lenderová, 2020). Také zde byl stanoven maximální počet uchazeček (50). V dalším bodě se řešil věk uchazeček. Uchazečce mělo být nejméně 18 let, maximální věková hranice byla 30. let. Kurz měl trvat 10 měsíců.

9. listopadu 1928 vešel v platnost zákon 200/1928 Sb. o pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek (porodních pomocnic). Dle tohoto zákona nesmí být výcvik porodní asistentky kratší než 10 měsíců. Také ukládá povinnost každé porodní asistentce, aby se nejdříve po 5 letech a poté každých 10 let zúčastnila opakovacího kurzu. To platí i v případě, že praxi přerušila z jakéhokoliv důvodu na dobu delší než 3 roky. Také se tohoto opakovacího kurzu musely zúčastnit ty porodní asistentky, u nichž byly zjištěny vážné nedostatky ve vědomostech. Tímto zákonem byl také nahrazen termín porodní bába za porodní asistentku.

3.6. Vzdělávání porodních asistentek ve 20. a 21. století

V době vzniku Československa se zde nacházelo 8 babických škol. Ovšem územní rozdělení škol bylo nevyrovnané, každá škola měla jiné požadavky a každý kurz trval jinou dobu. Babické školy v Nitře a Rimavské Sobotě nesplňovaly ani základní požadavky (nedostatečná délka kurzu, nedostatečné znalosti). Kurzy zde trvaly pouhé 2 měsíce. Z tohoto důvodu po vzniku Československa velmi brzo zanikly. (Lenderová, 2020)

V roce 1923 byl otevřen babický kurz v Brně, který probíhal po dobu 5 měsíců. Do kurzu bylo přijato 30 uchazeček. Hlavním vyučovacím jazykem byla čeština. Uchazečky musely být absolventkami veřejné ošetrovatelské či nižší střední školy či měšťanské školy. Když neměly toto vzdělání, musely se podrobit přijímací zkoušce. (Lenderová, 2020)

10. července 1930 ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy vydalo výnos, podle něhož byly vybudovány a založeny ústavy pro výcvik porodních asistentek v Bratislavě, Košicích a Užhorodě. Další ústavy byly založeny v Pardubicích a Liberci, kde vyučovacím jazykem byla němčina. (Lenderová, 2020)

Dle výše zmíněného výnosu byl na Moravě ústav pro výcvik porodních asistentek založen až v roce 1933 v Moravské Ostravě. Doba trvání kurzů byla 10 měsíců a výuka začínala vždy 1. září.

V čele ústavu byl ředitel, který zároveň byl vedoucím lékařem porodnice, kde probíhala praktická výuka studentek. Při té mu byla nápomocna školní porodní asistentka. (Lenderová, 2020)

V roce 1943 byla otevřena Státní škola pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Praze. Studium zde trvalo 10 měsíců. Ze začátku zde absolvovalo okolo 25 studentek, ovšem zájem o tuto školu rostl. V roce 1945 studium úspěšně ukončilo už 81 absolventek. (Lenderová, 2020)

Roku 1947 úřad vlády vyhověl žádosti Ústřední jednoty porodních asistentek, aby výuka porodních asistentek byla prodloužena na 2 roky.

Také v roce 1947 vzniká další škola pro výchovu a výcvik porodních asistentek v Českých Budějovicích. V prvním roce zde studovalo 34 žaček. Později takto vznikají školy v Plzni a Ústí nad Labem. (Lenderová 2020)

V letech 1955-1956 přibyla možnost získat profesní způsobilost v oboru i středoškolským studiem zakončeným maturitou. V prvních 2 letech výuka probíhala společně se všeobecnými sestrami. Doba studia byla standardní, tj. 4 roky. Výuka byla možná například v Ústí nad Labem, Karlových Varech, Liberci, Českých Budějovicích, Kolíně i Praze. Na tento obor se mohly přihlásit absolventky ZDŠ (základní devítiletá škola). Ovšem otevřen byl nejprve pouze jediný ročník a teprve ve školním roce 1960-1961 bylo studium obnoveno. Pod tímto názvem probíhalo do roku 1965. (Vacková, 2013)

V letech 1958-1959 bylo na SZŠ (střední zdravotnická škola) otevřeno dvouleté dálkové pomaturitní studium v oboru Porodní asistentka. (Vacková, 2013)

Roku 1965 byl změněn název oboru Porodní asistentka na ženská sestra. Toto označení bylo užíváno až do roku 1993.

V 70. letech bylo zavedeno jednoleté studium pro všeobecné a dětské sestry, které se poté chtěly stát porodními asistentkami. Studium bylo zakončeno rozdílovou maturitní zkouškou. (Vacková, 2013)

V letech 1995-1996 byl založen studijní obor diplomovaná porodní asistentka, který se studoval na vyšších zdravotnických školách. Studium zde trvalo 3 roky. Vznikem tohoto oboru bylo zrušeno dřívější pomaturitní dvouleté studium.

Od roku 2001/2002 se obor Porodní asistentka vyučuje na veřejných i soukromých vysokých školách. Studium je tříleté a je zakončeno státní závěrečnou bakalářskou zkouškou. Ta obsahuje obhajobu bakalářské práce, ústní zkoušku z porodní asistence, ošetřovatelství, gynekologie, porodnictví a pediatrie. (Vacková, 2013).

V současné době lze obor porodní asistentka studovat na Univerzitě Palackého v Olomouci, na Vysoké škole polytechnické v Jihlavě, na Západočeské univerzitě v Plzni, na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích, na Univerzitě Pardubice v Pardubicích, na Ostravské univerzitě v Ostravě, na Masarykově univerzitě v Brně, na Vysoké škole zdravotnické v Praze, na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně a na Karlově univerzitě v Praze.

Dle zákona o nelékařských zdravotnických povolání (zákon č. 96/2004 Sb.) se odborná způsobilost k výkonu povolání porodní asistentky získává:

- absolvováním tříletého bakalářského studijního programu Porodní asistentka
- absolvováním tříletého studia diplomovaná porodní asistentka, když studium 1. ročníku tohoto oboru bylo zahájeno nejpozději ve školním roce 2003/2004
- absolvováním SZŠ v oboru ženská sestra, pokud studium prvního ročníku bylo zahájeno nejpozději ve školním roce 1996/1997

Z toho tedy vyplývá, že v současné době je jedinou možností, jak se stát porodní asistentkou, studium na vysoké škole.

4. Povinnosti porodní báby

4.1. 19. století

Po vykonání zkoušky a přísahy vrchnosti dostala každá babička opis svého slibu, podle něhož se měla řídit. Pro příklad uvedu nejstarší dochovanou přísahu z roku 1847:

„Skrze svou přísluhu rodičkám všecku možnou pomoc prokazovati. Chudobným rovně jako bohatým s povolností přísluhovati a jich neopouštěti aniž zanedbati.“ (Lenderová, 2006)

Pro porovnání uvádím i přísahu z roku 1859:

„Já N. N. přísahám a slibuji Bohu všemohoucímu, že chci ve svých povinnostech a jednání jakožto svědomitá křesťanka vždycky pokračovati: ve všech případnostech mně svěřené babické služby co nejvěrněji a nejpečlivěji vykonávati, a že kromě všeho ohledu žádnému úmyslně škodná býti nechci: slibuji též rodičkám všemožnou pomoc udělovati, předepsané a dané mně nařízení podle svého nejlepší vědomosti věrně vyplňovati: duchovnímu pastýři, kterému matriky neb knihy porodní řádně vést náleží, všechno cokoliv mně o jménu šestinedělky, o jejímž manželství neb nemanželství povědomo jest, když o to tázána budu, s největším svědomitostí vyjeviti: zavazuji se konečně, tak dobře chudým jako bohatým náležitě a ochotně ku pomoci přispívati, jich neopouštěti, aniž čeho zanedbávati. K čemuž mi Bůh dopomáhej. Amen.“ (Lenderová, 2020)

Porodní bába musel být připravena pomoci v jakoukoliv denní i noční hodinu. Pouze v případě, že předtím byla u ženy s přenosnou chorobou, mohla požádat o zastoupení svou kolegyní. (Lenderová, 2020)

Také mezi její povinnosti patřilo přivolat lékaře k tělu mrtvé ženy, aby z ní vyjmul plod (tudíž provedl císařský řez). Kdyby došlo k situaci, že příbuzní nebudou s císařským řezem souhlasit, měla to porodní bába oznámit na obecním úřadě. Se zesnulou zacházely jako se zdánlivě zemřelou. Byly používány silně aromatické esence, zahřívaly jí. Také bylo nutné kontrolovat, zda nedochází k otevírání porodnické branky. Kdyby došlo k postupnému otevírání, byl by možný přirozený porod.

Při nečekaném úmrtí živě narozeného a zdravého novorozence, měla porodní bába povinnost provádět pokusy o oživení novorozence. Také v tomto případě musela s novorozencem zacházet jako se zdánlivě zesnulým.

Když byla porodní bába přivolána k porodu, nejdříve zkontrolovala, v jakém stádiu se porod nachází. Podle toho rozhodla, kolik má času, a jestli má prostor na přípravy. Ustlala postel pelestí u zdi nebo ve volném prostoru v místnosti, jež má být dostatečně velká, jde v ní dobře vyvětrat i zatopit a také je bezprostředně uklizená podlaha. (Vránová, 2007)

V posteli měly být matrace, houně nebo pytle, které byly naplněné senem, mechem nebo hrubou řezankou. Pod kříž rodičky se dávaly pevné podložky a staré povlečení. Pro udržení čistoty v posteli nesmělo chybět povoskované plátno nebo jiná nepropustná podložka (Vránová, 2007).

V případě, že porod postupoval pomalu, bylo možné použít vrabí semeno. To se rozetřelo na prach a ten se přidal do mateřského mléka, které žena vypila. S Boží pomocí to mělo pomoci k rychlejšímu porodu. Dále také mohla pomoci ředkev.

„Svrchní díl ředkve sejmi a dřen, který uprostřed ředkve jest, odvrž pryč, psoseru každého (dva lokty, šafránu ztíží zrna hrachu, skořice jednu čtvrci, mízky klášterské chvojky dvě čtvrtce, to vše spolu stěl v možděři, potom rozožené na šátek přilož na ledvi a hned porodíš.“ (Ratajová, Storchová, 2014)

„Item jelení hubka, jinak laniž (a latině Boletus cervi), nalézá se na lukách na tom místě, kdežto jelen se s laňkou sšel. Má moc šlechtiti, ženské zástavy otvírati a při porodu bolesti lehčiti a snadný porod činiti. Někteří potěrují ní na pupku a brzo porodí.“ (Ratajová, Storchová, 2014)

Pupečník měl být přestřižnutý asi 3 prsty od břicha novorozence. Oba konce měly být ovázaný a pahýl posypán práškem z myrhy a kmínu a ovázán plátnem, které předtím bylo namočené v oleji. Poté co pupeční pahýl odpadl, ranku se doporučovalo posypat popelem. (Lenderová, 2003)

Dítě po porodu bylo omyto vodou a pomazáno olejem. Poté si porodní bába namočila prst v medu a ten mu strčila do pusinky. Tím vyzkoušela sací reflex novorozence. (Lenderová, 2003)

V nepřítomnosti kněze, mohla porodní bába provést nouzový křest. To mohla udělat v případě, že se jí novorozeně zdálo příliš nemocné a měla pocit, že dítě zemře. Nebo v případě, že plod zemřel v průběhu porodu. (Vránová, 2007)

Už A. Jungmann stanovil povinný obsah brašny porodní báby. Porodní bába v ní musela mít cínovou stříkačku prostřední velikosti, kterou využívala k podání klystýru a ke vstříkování do materníku a v případě potřeby i ke křtu, dále v brašně musela mít 2-3 tkaničky nebo pentličky k podvázání pupečníku, kaloun tkaný sokem na konci, nůžky, voskované plátno, vonné věci, kus mořské houby, skořicovou tinkturu, která sloužila k zastavení krvácení, potřebné bylinky a tinktury z nich. (Vránová 2007)

4.2. 20. století

Výnos ministerstva zdravotnictví z 12. května 1932 a z 16. června 1932 přesně předepisoval vzhled a obsah porodnické brašny. Rozměry byly stanoveny na 44 x 28 x 18 cm. Měla být z vrstvené plastické hmoty, z celulózy nebo z hliníku, který byl potažený plátnem. Uzavírala se jedním nebo dvěma zámkami. Vevnitř byla potažena bílou látkou. Na nástroje byla speciální plechová krabička, která byla uložena uvnitř brašny. V brašně porodní bába musela mít 2 zástěry, plátěný čepec, 2 ručníky, 1 m² nepropustné látky, 4 balíčky sterilní vaty, 10 m jodoformové gázy, 2 kaliková obinadla, kleštičky a pilníček na nehty, 2 kartáčky na ruce, z toho jeden byl na mytí a druhý na dezinfekci. Každý byl ve svém plátěném sáčku. Dále v brašně měla 2 páry sterilních gumových rukavic, holicí strojek, kovový irigátor a k němu 2 hadice, červená sloužila k oplachu rodidel a černá k podání klyzmatu. Mezi další výbavu patřila anatomická pinzeta, teploměr, krejčovský metr, mincíř na vážení, dřevěné sluchátko, skleněná odměrka, zkumavka a samozřejmě rovněž dostatek dezinfekčních prostředků, aby z nich bylo možné udělat 10 dezinfekcí (tj. 250 g lihu, 25 g hofmanských kapek, ampulky s roztokem stříbrné soli). Vše muselo být řádně označeno. Také porodní bába nesměla zapomenout deník, sazebník, učebnice a instrukce. (Lenderová, 2020)

V poválečné době měla povinnost lékaři hlásit zjištěné potraty ve svém obvodu, propagovat těhotenské a dětské poradny a případně i zastupovat porodní asistentku v jiném obvodu. (Lenderová, 2020)

5. Výkonnost porodní báby

Před tereziánskými reformami byly porodní báby staršího věku. Většinou se jednalo o vdovy. Ovšem dle dobových dostupných příruček byl nejideálnější věk porodní báby mezi 20-30 lety. (Lenderová, 2006).

V roce 1789 v Praze (tehdy zahrnující jen Staré Město, Nové Město, Malou Stranu a Hradčany) působilo 15 porodních bab. Postupně jich však přibývalo. V roce 1799 v Praze již pracovalo 58 porodních babiček. O necelých 50 let později již 120 a v roce 1851 už 164. (Lenderová, 2006).

Z dobových dokumentů lze vypočítat, že v roce 1882 jedna porodní babička měla v průměru 13 odvedených porodů za rok. Postupem času ovšem počet porodů na jednu porodní babičku stoupal, ale ne nějak výrazně. V roce 1886 to bylo 17 porodů za rok pro jednu porodní babičku. Ovšem v této době k Praze také již patřily Holešovice-Bubny, čímž se teritorium porodních babiček zvětšilo (Lenderová, 2006)

Ve 30. letech 19. století v Hradci Králové působilo 17 porodních babiček, tudíž na jednu porodní babičku připadlo 198 obyvatel města. Ovšem třeba v Chrudimi byly jenom 4 porodní babičky, i když zde praxi vykonávali i 2 porodníci. Tudíž na každého připadlo 213 chrudimských obyvatel. (Lenderová, 2006)

Naproti tomu v Pardubicích byla situace výrazně lepší. Zde vykonávalo praxi 6 bab a 2 porodníci. Každému z nich bylo přiděleno 430 obyvatel města Pardubice. (Lenderová, 2006)

V Předlitavsku porodní báby odváděly výrazně více porodů. V roce 1896 odvedly předlitavské porodní babičky v průměru 35-40 porodů, což je téměř třikrát více než u pražských porodních babiček. (Hanulík, 2017).

František Pachner (1882-1964) ředitel Ústavu pro vzdělávání porodních babiček v Ostravě a také primář gynekologicko-porodnického oddělení v Ostravě usiloval o to, aby na každou bábu připadlo 2000 obyvatel, což by jí mělo zajistit 60 porodů za rok. (Hanulík, 2017) Pachner také na základě svého výzkumu pomocí dotazníků zjistil, že průměrný počet porodů pro 1 bábu je 40,31. Ovšem ideálu 60 porodů za rok dosáhlo pouhých 10,18% babiček. Naopak 80% bab nebylo ani u 50 porodů za rok. Čtvrtina neasistovala ani u 20 porodů za rok. U těchto porodních babiček Pachner říká, že profesně degradovaly. Také v některých případech za to může výše výdělku. Na počátku 20. století si za rok porodní babička vydělala 148 K a 43 haléřů. (Hanulík, 2017)

V roce 1905 bylo v českých zemích 6 560 042 obyvatel, jejichž péči mělo pokrýt 5820 babiček. V tomto případě na jednu porodní bábu připadlo 1,127 obyvatel. V průměru pak porodní babička byla přítomna u 37 porodů za rok (Hanulík, 2017)

Počet porodů v jednotlivých oblastech samozřejmě nebyl pořád stejný a nemůžeme se domnívat, že každá porodní bába měla stejný počet porodů za rok. Když v nějaké oblasti začala vykonávat svou praxi nová porodní bába, musela si nejprve najít své klienty, což mohlo nějakou dobu trvat. (Lenderová, 2006)

Ráda bych zde uvedla jako příklad konkrétní porodní báby Annu Bicanovou (1830, Dobruška – 1899, Týn nad Vltavou). Diplom získala ve Vídni a po dokončení vzdělání působila v Týně nad Vltavou. Za celou svou praxi odvedla neuvěřitelných 804 porodů. Poslednímu miminku pomohla na svět roku 1897. V roce 1899 umírá na rakovinu jater. (Databáze porodních babiček)

6. Vlastnosti porodní báby

Wilhelm Lange ve své knize Babictwj uvádí:

„Každá žena nemůže býti babičkou, ježto by všem oněm požadavkům zadost učiniti mohla, poněvadž k tomu všelijaké vlastnosti těla a duše potřebny jsou, bez nichž žena s největší vůlí a s největší pilností cíle svého nedosáhne.“ (Lenderová, 2020)

V 19. století v učebnicích babictví byl vždy uveden základní popis vlastností, které porodní babičky vystihují. Porodní báby měly být středního věku, mít smysl pro pořádek a stále na vědomí, že mají při výkonu své praxe v rukou 2 životy. Také měly být obětavé, protože k rodičkám docházely ve dne i v noci, a nevést klevety. (Lenderová, 2020)

Dále mezi jejich vlastnosti patřila poctivost, pokornost, svědomitost. Mimo jiné byl zdůrazňován soucit s rodičkami, ochota pomoci chudým. (Lenderová, 2020)

František Mošner (1797-1876) profesor chirurgie a babictví olomouckých lékařských studií sestavil velmi detailní soupis vlastností porodních bab, které rozdělil do 3 skupin. První skupinou byly vlastnosti těla, do nich můžeme zařadit zdraví, sílu a čistotu. Další skupinou byly vlastnosti ducha. Do této skupiny řadíme vzdělanost, výbornou paměť a zdravý rozum. Poslední skupinou jsou vlastnosti srdce, do kterých patří morální vlastnosti. (Lenderová, 2006)

Dle Vojtěcha Vyšína (1843-1916) profesora na c. k. škole babické v Olomouci měla porodní bába být žena mezi 24-35 lety. Celkově zdravá, bez poruchy zraku či sluchu. Měla dbát na čistotu svých rukou, aby byly čisté bez mozolů s ohebnými prsty, protože prsty a ruce jsou při výkonu tohoto povolání nepostradatelné. Nehty musí být vždy pečlivě ostříhané do kulata. Zvláště na ukazováčku pravé ruky, aby porodní bába při vyšetření rodičku neškrábla, neporanila či ji nenakazila nějakou nemocí. (Vyšín, 1888)

Z duševních vlastností vyzdvihuje bystrý rozum, aby babička všemu, co se bude učit, lehce porozuměla a snadno si to dokázala představit. Také je důležitá dobrá paměť, aby si babička vše zapamatovala. (Vyšín, 1888)

Mezi další vlastnosti patří odvaha a nebojácnost, aby se porodní bába v nebezpečné situaci nezalekla a dokázala využít svých schopností. (Vyšín, 1888)

Už profesor Rubeška kladl důraz na hygienu rukou (aby se zabránilo přenosu mikrobů), což podrobně popisuje ve své knize Porodnictví pro babičky. Porodní báby si musely mýt ruce v teplé vodě, mýdlem, kartáčem a karbolovou vodou (voda, v níž je rozpuštěna kyselina karbolová – rozpouštělo se 30g kyseliny v 1l vody). Babička si vždy připravila 2 umyvadla. V jednom byla teplá voda, v druhém 3% kyselina karbolová. Nejdříve si 5 minut umývá ruce v teplé vodě, poté 2 minuty v karbolové vodě. (Rubeška, 1893)

Zákonem z 15. března 1929 se zvýšily nároky na osobní hygienu porodní báby. Porodní bába měla povinnost koupele minimálně dvakrát týdně. Mezi další pokyny bylo zařazeno pravidelné udržování a rozčesávání vlasů, které si musela umýt minimálně dvakrát za měsíc. Samozřejmě i její oblečení

muselo být udržováno v čistotě. To si musela měnit minimálně dvakrát týdně. Bylo vhodné, aby oblečení bylo z materiálu, který lze poté vyvařit. (Lenderová, 2020)

Porodní bába v této době nosila světlé volné šaty s krátkým rukávem. Přes šaty poté nosila bílou zástěru. Na hlavě měla bílý čepček. (Lenderová, 2020)

7. Deníček porodní báby

V 19. století deník neboli zápisník porodní báby měl jednotnou formu. Tiskla ho Státní tiskárna v Praze. Na prvních dvou stránkách bylo uvedeno, jak správně mají porodní báby deník vést. Také se zde nacházelo poučení:

„Záznamy v deníku má porodní babička zanésti dřív, nežli opustí nedělnku, anebo, neumí-li psát, nechť je dá zanésti ihned dle svých udání od osoby jiné. Porodní babičky, jež svoje záznamy opomenou včas zanášeti, nebo záznamy nedbale vedou, budou trestány dle § 37 služebních předpisů.“ (Lenderová, 2006)

Do tohoto deníku si babička měla zapsat každý porod, který odvedla. V zápiscích měla napsány tyto detaily:

- číslo porodu
- jméno, stav, věk, náboženství a příbytek rodičky
- po kolikáté žena rodí
- v kolik hodin porodní bába k rodičce přišla
- v jaký den a v kolik hodin došlo k porodu plodu a placenty
- v jaké poloze se dítě narodilo
- v jakém měsíci porod probíhal
- jestli byly nějaké komplikace před porodem, v průběhu porodu a po porodu
- průběh porodu jak ze strany matky, tak i ze strany plodu
- průběh šestinedělí
- jestli bylo zapotřebí umělé pomoci
- komplikace
- jestli dítě bylo živé, mrtvé či zdánlivě mrtvé
- v případě zdánlivě mrtvého dítěte, zda bylo vzkříšeno či ne (Vyšín, 1888)

8. Trestní odpovědnost porodní báby

8.1. Odebrání diplomu

K odebrání diplomu porodní bábě docházelo při ztrátě důvěry k ní. Tu mohla ztratit např. kvůli přestupku nebo zločinu, který spáchala. Až do 20. let 19. století se odebrání diplomu řídilo zdravotním normativem, který vydala Marie Terezie roku 1770. (Halířová, 2017)

Přestupky byly zakotveny v § 26 a §245 trestního zákoníku. Dle živnostenského řádu z roku 1859 bylo odebrání diplomu spojeno také se zákazem vykonávání profese. Oprávnění vykonávat činnost porodním bábám odebíraly okresní správy či magistráty. (Lenderová, 2020)

Pro lepší přehlednost o tom, které báby nesmějí provozovat živnost, byla roku 1901 ministerstvem vnitra vyhlášena povinnost hlásit nejen jméno porodní báby, které měla v době zákazu vykonávání své profese, ale i jméno, které měla bába uvedeno na diplomu a datum vydání příslušného diplomu. (Lenderová, 2020)

Některé případy se rovněž zaznamenávaly do matriky porodních bab, která byla vedena při lékařské fakultě. (Lenderová, 2020)

Zákon 200/1928 ze dne 9. listopadu 1928 přesně stanovuje, v jakých situacích bude porodní babičce diplom odebrán. Odebrání bylo buď dočasné, nebo trvalé (!).

Důvody k dočasnému odebrání diplomu:

- „když byly v jejich vědomostech úředně zjištěny vážné nedostatky, a to na tak dlouho, pokud neprokáže dostatečných znalostí způsobem předepsaným v §u 9 tohoto zákona,
- lze-li souditi na ztrátu její spolehlivosti a důvěryhodnosti pro výkon pomocné praxe porodnické proto, že si při výkonu svého povolání či z podnětu souvisejícího s tímto povoláním dopustila činu trestného, nebo proto, že zanedbává uložené jí povinnosti, nebo lze-li na ztrátu její spolehlivosti a důvěryhodnosti souditi z jiných závažných okolností a není-li v uvedených případech dostatečných důvodů pro odnětí trvalé - a to nejdéle na dobu dvou roků,
- stala-li se dočasně, ať tělesně či duševně nezpůsobilou k výkonu pomocné praxe porodnické, a to na dobu této nezpůsobilosti úředně zjištěnou;“

Důvody k trvalému odebrání diplomu:

- „neprokázala-li v případech sub 1 písm. a) ani do dvou let od dočasného odnětí diplomu počítajíc dostatečných vědomostí,
- dopustila-li se vyhnání plodu nebo spoluviny (účastenství) na tomto činu
- lze-li souditi na ztrátu její spolehlivosti a důvěryhodnosti pro výkon pomocné praxe porodnické proto, že se při výkonu svého povolání či z podnětu souvisejícího s tímto povoláním dopustila jinakého činu trestného pod písm. b) neuvedeného, nebo proto, že zanedbává hrubě nebo trvale uložené jí povinnosti, nebo lze-li na ztrátu její spolehlivosti a důvěryhodnosti souditi z jiných okolností a jsou-li tu důvody pro trvalé odnětí diplomu,

- *stala-li se podle úředního zjištění, ať tělesně nebo duševně, trvale nezpůsobilou k výkonu pomocné praxe porodnické.*“ (Zákon o pomocné praxi porodnické z roku 1928)

Jak už bylo uvedeno výše mezi zločiny, za něž docházelo k odebrání diplomu patřila jakákoli pomoc při vypuzení nebo usmrcení plodu. Žádná žena, která se k tomuto činu rozhodla, ho nečinila dobrovolně. Většinou se jednalo o svobodné matky, jež k tomu vedla beznaděj a zoufalství. Mnohé ženy se o vypuzení pokoušely samy. Mezi běžné praktiky patřilo zvedání těžkých předmětů, koupání v horké vodě, skákání z výšky či pití bylinných nápojů od porodní báby nebo báby kořenářky. (Lenderová, 2006)

Když došlo k prozrazení, následoval poté trest jak pro matku, tak samozřejmě i pro bábu. Dokonce mohl být potrestán i otec dítěte, pokud o činu věděl. Matce hrozil pobyt v žaláři v délce 6 měsíců až 1 roku, porodní bábě po dobu 1 až 5 let. Pokud byla po potratu nutná hospitalizace, musely obě ženy uhradit náklady spojené s ošetřením. (Lenderová, 2006, Halířová, 2017)

8.2. Andělíčkářky

Andělíčkářky byly ženy, které nejvíce ve 2. polovině 19. století tajně prováděly zakázané operace. Za svou práci dostávala jednorázový obnos (v řádu 15-20 zlatých). Andělíčkářem mohl být i lékař, jenž ve své praxi prováděl ilegální potraty. Potrat u lékaře stál ovšem výrazně více, asi 50 zlatých (Lenderová, 2020, Lenderová, 2006)

Andělíčkářka zaváděla do dělohy nejrůznější předměty. Využívala k tomu gumové trubičky, do nichž zavedla dlouhý drát či 30 cm dlouhou jehlu. Alternativou bylo vstříkávání tekutiny do rodidel. V důsledku použití těchto nástrojů děložní sliznice podléhala zánětům. Nešetrnou manipulací také někdy docházelo k perforaci děložní stěny a smrtelné sepsi. (Lenderová, 2020)

K soudnímu řízení se andělíčkářka dostala kvůli udání. Udavatelem mohla být lékař, který byl povolán k ohledání potraceného plodu nebo ošetřoval ženu s komplikacemi způsobené samotným potratem. Mezi další udavatele patřili členové rodiny, manžel či zhrzený milenec. Dokonce jsou známy i případy, kdy udavatelkou byla jiná porodní bába. (Lenderová, 2020)

Nejčastěji u soudu byly zaznamenány 2 modely chování porodních bab. Buď vytrvale zapíraly, nebo se přiznaly. V případě zapírání následovala domovní prohlídka, při níž se hledaly předměty doličné. Ovšem ve většině neměla kladný výsledek. (Lenderová, 2020)

Služby andělíčkářek vyhledávaly jak mladé svobodné dívky, tak i provdané ženy. Vzhledem k době a úrovni hygieny zákrok přežilo jen asi 50% klientek (dle dobového předpokladu). (Lenderová, 2020)

8.2.1. Andělíčkářka Marie Táborská

Andělíčkářka Marie Táborská (Šilhánková) se narodila v roce 1882 na Mostecku. Diplom získala v roce 1911 úspěšným absolvováním pražské porodnické školy. V září 1911 zahájila svou praxi ve Smilově ulici v Pardubicích. Roku 1924 byla obviněna ze spoluúčasti na potratu. Téhož roku požádala o vrácení diplomu. Svou žádost podložila velmi špatnou sociální situací rodiny. V té době se sama starala o 5 dětí a manžela, který byl válečný invalida. Také poukázala na to, že důvěru matek neztratila, což podložila peticí, na níž bylo 30 podpisů. Ovšem ke vrácení diplomu nedošlo. I přes

zákaz vykonávání své praxe roku 1924 odvedla porod. Roku 1926 podala žádost znovu, leč neúspěšně. Přesto téhož roku byla obviněna ze zločinu vyhnání plodu. Další údaje o jejím životě nejsou známy. (Halířová, 2017)

8.3. Fušerky

Fušerky, v moravském nářečí hudlařky byly porodní báby bez kvalifikace. Vzdělané porodní asistentky je považovaly za konkurenci. Stěžovaly si na jejich nedostatečnou odbornost, nedostačující kvalitu jejich práce a pověřené praktiky. (Lenderová, 2020)

Jejich činnost byla postihnutelná od roku 1852 podle §343, který umožňoval potrestání osob, jež by se bez náležité kvalifikace dopouštěly lékařské či zdravotnické pomoci za úplatu. (Lenderová, 2020)

Ovšem na vesnicích fušerky měly své uplatnění. Dle dobových pramenů rodičky raději využívaly služeb nekvalifikované báby, která měla mnohaleté zkušenosti a používala pověřené praktiky. Naopak kvalifikované porodní asistentky tyto praktiky nevyužívaly, tudíž u mnoha klientek neměly takovou důvěru. Mimo jiné byla důležitá vzájemná sympatie či antipatie nebo pověst porodní báby. Lze tudíž říci, že na vesnicích nebyla důležitá kvalifikovanost porodní báby, ale její pověst. (Lenderová, 2020)

8.3.1. Fušerka Anna Vaňková

Fušerka Anna Vaňková se ke svému prvnímu porodu vydala v roce 1840, kdy jí bylo 38 let. Žila v Žiželevsí (okres Hradec Králové) společně se svým manželem. Z prvního manželství měla 3 děti a poté s Františkem Vaňkem další 4. K výkonu babictví ji přiměla neúnosná finanční situace. I když byla bez patřičného vzdělání, u místních žen si brzy získala důvěru. Protože v této době bylo možné potrestání nekvalifikované porodní báby, požádala o poskytnutí finanční podpory, aby mohla absolvovat babický kurz v Praze. Žádost představitelů místních obcí a vrchnostenský úřad zamítli. Důvodem bylo, že několik žen už finanční podporu dostalo, a tudíž prý nebylo nutné, aby ona studovala. Poté žádost podala ještě jednou, ovšem opět nebyla kladně vyřízena. Proto Anna Vaňková na získání formálního vzdělání rezignovala, ale nadále poskytovala péči ženám i bez diplomu. V roce 1846 byla potrestána za vykonávání činnosti bez patřičného vzdělání. O 2 roky později, tedy roku 1848, přestala babit. (Lenderová, 2020)

9. Profese porodní báby

9.1. Motivace a věk

Hlavním důvodem, proč ženy chtěly získat diplom k výkonu povolání porodní báby, byla samozřejmě možnost výdělku. V takovém případě pak měly možnost uživit se buď samostatně, nebo přispět k platu manžela, jež už v 19. století nebyl v mnoha rodinách dostatečný pro užití celé rodiny. Za svou práci dostávaly od rodičky alespoň malý obnos, jimž přispěly do rodinného rozpočtu. (Lenderová, 2020)

Do kurzu se ale hlásily i podruhně (ženy, které žily v nájmu u většího rolníka), domkařky (manželky majitele menšího stavení), manželky řemeslníků, a dokonce i vdovy, tedy ženy ekonomicky velmi slabé (mnohdy přímo v hmotné nouzi). Jsou zaznamenány i případy, že některé posluchačky ovdověly přímo během kurzu. Do 19. století byl počet vdov v kurzu dosti vysoký, ale poté jich postupně ubývalo. (Lenderová, 2020)

Mezi porodní báby, které k této praxi přivedla chudoba, patřila Dorota Estlerová. Manžel jí zemřel v roce 1776 a ona zůstala sama s dětmi v Kyšperku. Roku 1779 její dům vyhořel, čímž se dostala do finanční nouze. V této době pravděpodobně začala vykonávat babickou praxi. Jako porodní bába působila až do roku 1810. Za tuto dobu přivedla na svět 248 dětí. Zemřela 2. dubna 1814 ve věku 92 let. (Glokner, 2016)

Pro některé porodní báby bylo motivem stejné povolání jejich maminky. Vydaly se tedy v jejich stopách. Ještě před absolvováním kurzu se mohly naučit mnoho dovedností, což se pro ně stalo výhodné. Později převzaly klientelu své matky, tudíž ve svých začátcích neměly existenční problémy. Na tuto dráhu se vydaly např. Anna Urbanová nar. 1813 z Březolup (okr. Uherské Hradiště), Anna Hoffmannová z Kostelce nad Orlicí. V Sopotnici (okr. Ústí nad Orlicí) lze nalézt 3 generace žen, které si toto povolání předávaly. Nejstarší Alžběta Prachařová nar. 1784 získala diplom roku 1826 v Praze. Praktikovala až do roku 1856, kdy zemřela. Rok po její smrti se dcera Františka (1822-1912) vydala studovat do Prahy. Praxi vykonávala ze začátku bez diplomu. Ten si doplnila v průběhu vykonávání své praxe. Porodní bábou byla celých 30 let až do své smrti. Jako poslední z této rodiny povolání převzala dcera Justýna (1858-1944). Bohužel zůstala bezdětná, proto rodinná tradice již nemohla pokračovat (Lenderová, 2020)

Dle Vyšína (1843-1916) profesora na c. k. škole babické v Olomouci měla být porodní bába žena silná, středního věku mezi 24-35. lety. (Vyšín, 1888)

I František Jan Mošner (1797-1876) profesor chirurgie a babictví olomouckých lékařských studií ve svém díle uvádí, že by babičky měly být dívky mezi 20-30 lety. Tedy ani příliš mladé ani příliš staré. Zdůvodňuje to tím, že staré porodní báby nemají dobrý sluch, zrak, paměť. Ale zároveň porodní babička nemohla být příliš mladá, protože mladé dívky bývají ztřeštěné, neopatrné a lidé v ně nemají důvěru. (Mošner, 1848)

9.2. Platové a sociální poměry

Od konce 18. století byly snahy o zavedení odměny pro porodní báby. Tu jim měla vyplácet vrchnost či obec, leč v mnoha případech k tomu vůbec nedocházelo. V případě, že k vyplacení odměny došlo, jednalo se o částku 5-50 zlatých/rok. (Lenderová, 2020)

Dle císařského rozhodnutí z roku 1804 měla být babičce za každý odvedený porod vyplacena odměna ve výši 3 zlatých. Ovšem v mnoha případech byla nevymahatelná, nebo se jí lidé snažili uhradit v naturáliích. Poté roku 1849 ministerstvo vnitra vydalo výnos, který zajišťoval respektování výše honoráře pro porodní babičky. Avšak k žádné výrazné změně nedošlo, odměny byly stále těžce vymahatelné. Tato situace trvala bohužel celých 100 let. (Lenderová, 2020)

Dalším problémem byla úhrada porodu u nemajetných žen. Za ně měla porod uhradit obec, ale velmi často se snažila tuto povinnost přesunout na jiný subjekt (podporná pokladna). (Lenderová, 2020)

Na začátku 20. století v prvním desetiletí František Pachner (1882-1964) docent gynekologie v Brně, primář gynekologicko-porodnického oddělení v Ostravě a také ředitel Ústavu pro vzdělávání porodních asistentek v Ostravě uskutečnil dotazníkové šetření. Rozeslal dotazníky porodním bábám, aby zjistil sociální poměry při vykonávání babické profese. Z tohoto šetření vyplynulo mnoho zajímavých dat. Například bylo zjištěno, že průměrný věk porodních asistentek byl 42,71 let, což v této době poměrně vysoký věk. Vyplynulo to z toho, že pro ně neexistoval důchod a během pracovního života si nevydělyaly tolik peněz, aby už ve stáří nemusely pracovat. (Hanulík 2017)

V letech 1905-1906 průměrný roční příjem činil 148 K a 43 hal. Plat se odvíjel od velikosti sídelní zástavby, kde babička působila. Na venkově byl průměrný roční výdělek 121 K a 48 haléřů, v menších městech 173 K a 30 haléřů, ve městech nad 5000 obyvatel 216 K a 35 haléřů. Po rozpočítání tedy v průměru měly porodní báby jen 40 haléřů na den. Vzhledem k tak nízkému peněžnímu ohodnocení musely vykonávat i další práci, aby se užívaly. Jen velmi málo babiček se babením dokázalo uživit. (Hanulík, 2017).

Výnos ministerstva veřejného zdravotnictví z roku 1927 stanovil platy porodních asistentek ve 3 třídách. Do první třídy patřily majetné rodičky, do druhé méně majetné a do třetí nemajetné. Poplatek za odvedený fyziologický porod se tedy pohyboval od 75 do 600 Kč. (Lenderová, 2020)

V roce 1931 si porodní bába v nemocnici vydělala 643 Kč za měsíc. (Lenderová, 2020)

Během protektorátu si porodní bába Waleschová vydělala za rok 6983,2 Kč. (Lenderová, 2020)

V současné době se výplata porodní asistentky v průměru pohybuje mezi 34 000- 61 000 Kč měsíčně. (Národní soustava povolání)

9.3. Stáří a konec kariéry

Protože porodní babičky neměly nárok na důchod, většinou pracovaly téměř do konce svých dní. Alžběta Jeníčková ze Sopotnice (okres Ústí nad Orlicí) zemřela 17. března 1856 a ještě několik dní před svou smrtí pomohla na svět 5 dětem. I Marie Koutová z Javornice (okres Rychnov nad Kněžnou)

ve svých 72 letech vykonávala praxi porodní báby. Výjimkou nebyla ani Žofie Kripnerová z Jičína, která i ve svých 69 letech byla aktivní porodní bábou. (Lenderová, 2020)

Vykonávání praxe ve starším věku se netýkalo pouze vesnic a městeček. I ve velkých městech musely pracovat téměř do smrti, protože ani zde platy ve většině případů nebyly dostatečné, aby mohly ve stáří odejít na odpočinek. Jako příklad můžeme uvést paní Františku Kolářovou, která ještě ve svých 80 letech měla na starost celou čtvrť Na Skřivánku v Pardubicích. (Lenderová, 2020)

Dle dobových dokladů roku 1941 aktivně pracovalo 262 porodních bab mezi 71-80 lety, a dokonce i 12 ve věku nad 80 let. (Lenderová, 2020)

Vzhledem k náročnosti jejich práce se porodní báby ve starším věku bohužel nenacházely v příliš dobré kondici. V roce 1946 Pachner (1882-1964), docent gynekologie v Brně, primář gynekologicko-porodnického oddělení v Ostravě a také ředitel Ústavu pro vzdělávání porodních asistentek zveřejnil svou reflexi, z níž vyplývá, že porodní babičky nad 60 let byly nahluchlé či neslyšely vůbec, měly špatný zrak, zadýchávaly se. (Lenderová, 2020)

Od roku 1946 mohly porodní babičky ukončit svou aktivní kariéru, pokud za ně bude zajištěna náhrada. V případě, že nebyly pojištěné (pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří), byla jim přislíbena podpora z prostředků zemského porodního fondu. Ta byla v takové výši, že mohly pokojně dožít a nemusely živořit. (Lenderová, 2020)

Ovšem je velmi zajímavé, že někdy kariéra porodní babičky nekončila ani smrtí. „Bolestný kufřík“ mohla zdědit její dcera či vdovec si vzal za manželku ženu stejné profese, jako byla jeho zesnulá. Zájem vdovců o porodní asistentky byl veliký, což dokládá Věstník věnovaný zájmům porodních babiček/ asistentek z roku 1923. Zájemci byly vdovci z řad státních penzistů, majitelů domů, řemeslníků i majitelů závodů. (Lenderová, 2020)

10. Významné porodní báby

10.1. Ludmila Kapalínová

Ludmila Kapalínová (Kubíková) se narodila 20. září 1780 ve Zličíně (dnešní část Prahy) do rodiny Václava Kubíka a Kateřiny Kubíkové (Příhodové). Roku 1805 se provdala za Jana Kapalína a společně měli 11 dětí. Poslední syn Antonín se narodil roku 1825. Téhož roku se také Ludmilino jméno začalo objevovat v hostivických křestních knihách v kolonce porodní báby, která dítěti pomohla na svět. (Státníková, Remeš, 2015)

Pravděpodobně na podzim roku 1824 byla vyslána studovat na univerzitu do Prahy. Rozhodnutí pro ni ovšem nebylo jednoduché. Starala se v Sobíně o statek a hospodářství a také v té době nejmladší dceři Anně bylo 2,5 roku. Nejvíce ji však v rozhodování ovlivnila porodní bába Dorota Horešovská ze Sobína, po níž praxi v jejím obvodu převzala. (Státníková, Remeš, 2015)

Během svých studií bydlela u svého bratra na faře u sv. Apolináře. Absolvovala přednášky z teoretického porodnictví, v jejichž rámci se musela účastnit pitev mrtvých těl žen i dětí. Na konci každého semestru (délka studia byla 2 semestry) musela složit závěrečné zkoušky, při kterých byla kladen důraz na praktické znalosti. Studium úspěšně zakončila 16. března 1825, avšak dle hostivické matriky poprvé babila už 12. ledna 1825. (Státníková, Remeš, 2015)

Po dokončení univerzity byla hlavní porodní bábou v Sobíně. V letech 1825-1842 pomohla na svět 53 dětem z celkově 57 zde narozených. Také působila ve Zličíně a Břvi, Malé Jenči, Hostivici, Litovicích a Chrástanech. V Řepích během své kariéry asistovala u 69 porodů ze 120. Za celou svou kariéru v tachlovickém panství asistovala u 282 porodů. (Státníková, Remeš, 2015)

Od roku 1843 babila už pouze příležitostně. Se svým manželem a dětmi se přestěhovala do Unhoště. Až do roku 1853 asistovala u porodů spřátelených rodin v Sobíně, Unhošti a Zličíně.

Zemřela 24. září 1860 v Unhošti ve svých 80 letech (Státníková, Remeš, 2015)

10.2. Julie Vašinová

Julie Vašinová (Sojová) se narodila 9. února 1912 v Bojkovicích (okres Uherské Hradiště) jako nejmladší ze 7 dětí. Rodina žila ve velké chudobě. Julie vystudovala měšťanku a od svých 16 let pracovala na poště. O 2 roky později odjela do Košic, kde vystudovala školu pro porodní báby. Původně se měla porodní bábou stát její sestra Žofie, ale v podmínkách pro přijetí stálo, že uchazečky musí mít měšťanku a dítě. Ona neměla ani jedno, kdežto Julie alespoň tu měšťanku. (Vašina, 2020)

Po absolutoriu v roce 1932 nastoupila do Zemské porodnice v Brně. Byla přidělena na dětské oddělení, kde sestry sloužily osmihodinové služby. Poté nastoupila na porodní sál (nacházely se zde 2 – velký a malý). Ve velkém bylo 10 lůžek, které oddělovaly plenty. Na malém se prováděly různé operační zákroky. (Vašina, 2020)

O necelé 2 roky později se přesunula do porodnice v Olomouci, kde zrovna sháněli 2 porodní asistentky a lékaře. Zde ale byla Julie nešťastná, celý rok a půl trvalo, než si na sebe s řadovými sestrami zvykly. (Vašina, 2020)

Roku 1942 si otevřela svou praxi porodní asistentky v Bojkovicích a okolí, kterou provozovala více než 30 let. Poskytovala péči těhotným i novorozencům, odváděla porody v domácím prostředí. Také velmi bojovala za porody v nemocnicích. Rodičky z Bojkovic rodily v nemocnicích (nejčastěji Uherské Hradiště) až od 60. let 20. století. Do té doby probíhaly v domácím prostředí, v mnohých případech za velmi špatných hygienických podmínek. (Vašina, 2020)

Roku 1940 se Julie provdala za Bohumila Vašinu. Spolu měly 2 děti, syna Petra (1941) a dceru Annu (1945). Zemřela v roce 2004 v úctyhodných 92 letech (Vašina, 2020)

11. Závěr

Porody probíhají již od počátku lidstva, tudíž povolání porodní báby je velmi staré. Už ve starověku se objevují zmínky o porodních babičkách. Ve starověkém Egyptě bylo porodnictví na poměrně slušné úrovni. Dokazuje to Ebersův papyrus (1506/5 př. n. l.), v němž je zaznamenána diagnostika těhotenství, délka trvání těhotenství a nemoci spojené s těhotenstvím. Také v antice byli v oblasti porodnictví na relativně dobré úrovni. Sóranos z Efesu napsal dílo O umění porodnickém a nemocech ženských. V něm popisuje možnosti ulehčení porodu, použití porodní stolice nebo provedení obratu zevními i vnitřními hmaty při nepravidelném uložení plodu. V dnešní době se používají hmaty k zevnímu obratu plodu při příčné poloze či poloze koncem pánevním.

Období středověku bylo pod vlivem klášterů. Ke klášterům patřily i zahrady, kde mniši pěstovali léčivé rostliny, které se poté později využívaly i porodní babičky. Ovšem v této době byly ženy upozaděny. Například když došlo k úmrtí ženy při porodu, byl jí odepřen křesťanský pohřeb, protože dle církve to měly matky přimět k tomu, aby na sebe byly opatrné a svému plodu neodepřely štěstí křtu.

Na našem území jsou první zmínky o porodní bábě z roku 1176. Dále existuje zmínka z roku 1284 o Alžbětě, která byla pravděpodobně porodní bábou českého krále Václava II.

V novověku vznikají první příručky pro porodní báby, avšak autory těchto knih byli lékaři, kteří v této době neměli žádné zkušenosti s porody. Ovšem později došlo ke změně, kdy knihy začali psát chirurgové. Za zmínku stojí Roesslinova Růžová zahrada, jež není příliš odborná, ale vyniká způsobem, jakým je napsána (tedy aby ji babičky rozuměly). Roku 1620 vzniklo v Hotelu Dieu první porodnické oddělení v celé Paříži. Poté o 10 let později zde vznikla výuka porodních babiček, která trvala 3 měsíce. Prvních 6 týdnů pouze pozorovaly své zkušené kolegyně a poté 6 týdnů odváděly porody pod dohledem vrchní porodní asistentky.

Vzdělávání porodních asistentek nebylo po mnoho let v ucelené formě. Nejdříve výuka neprobíhala vůbec. Porodní báby byly ženy zkušené, které již samy rodily. Jedinou možností vzdělání v této době byla osobní zkušenost. Také zkušená porodní bába měla v učení mladou dívku, které předávala všechny své nabyté zkušenosti a znalosti. Nová babička byla v učení 4 roky a poté profesi mohla vykonávat již sama bez dohledu zkušené báby.

Na počátku 17. století se výuka přesunula na půdu kliniky. První klinikou na českém území byla Vlašská nemocnice v Praze, která se nacházela ve Vlašské ulici na Malé straně. Z prostorových důvodů byla přesunuta roku 1789 ke kostelu u sv. Apolináře. Až ve druhé polovině 18. století bylo porodnictví vyučováno jako samostatný předmět na Karlo-Ferdinandově univerzitě. Vyučovali ho významní čeští porodníci, například Antonín Jungmann, Karel Pawlik, Jan Melič či Václav Rubeška. Bohužel v této době výuka porodnictví probíhala pouze v teoretické rovině bez praktické výuky. Důvodem bylo, že profesori chirurgie a anatomie byli duchovní. K významné změně ve vzdělání došlo v 18. století. Za vlády Marie Terezie proběhlo zavedení mnoha reforem. Dle dvorského dekretu z roku 1745 byla povinná účast na přednáškách z anatomie a pitvách mrtvých žen. Ovšem nejvýznamnější změnou této doby byl Generální zdravotní řád pro Království české, jež byl vydán 24. července 1753. Stanovil povinnosti zemské zdravotní komise. Také v něm byly uvedené

povinnosti porodní babičky, kterými se musely řídit. Například porodní báby s vykonanou zkouškou musely nosit odznak, aby se odlišily od bab bez zkoušky.

Dále výuka probíhala také v Jungmannově škole, jejímž zakladatelem je samotný profesor porodnictví Antonín Jungmann. Porodnictví bylo přednášeno 5krát týdně (dopoledne v němčině, odpoledne v češtině). Každý den poté probíhala praktická výuka. Na konci každého semestru proběhlo přezkoušení ze získaných znalostí. Ke zlepšení výuky také napomohlo vydání učebnice pro porodní babičky Úvod k babení (1804), jejímž autorem je samotný A. Jungmann.

Od roku 1852 probíhaly teoreticko-praktické kurzy. Během roku byly otevřeny 4 kurzy, přičemž každý kurz trval 3 měsíce. Do roku 1891 výuka probíhala výuka pod univerzitou. V tomto roce došlo k odloučení babické kliniky od fakulty a byla založena „C.k. škola babická v Praze“, která spadala pod správu Zemského výboru. V jejím čele stál až do roku 1920 profesor porodnictví Václav Rubeška.

K významným změnám ve vzdělávání došlo po první světové válce. Dle výnosu ministerstva veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy z roku 1919 měly uchazečky o babický kurz složit pro přijetí přijímací zkoušku. Ta byla prominuta uchazečkám s úplným středním vzděláním. Také studentky měly mít znalosti z anatomie a fyziologie ženy a dítěte, znalosti o nakažlivých nemocech a také zde byla zmíněna nutná znalost zákonů k výkonu porodní asistentky.

Roku 1928 byl vydán zákon 200/1928 Sb. Dle tohoto zákona nesměl být výcvik porodní asistentky kratší než 10 měsíců. Také měly být vystudované porodní asistentky každých 5 let přezkoušeny, zda jsou jejich znalosti aktuální a dostatečné k výkonu porodní báby. A každých 10 let se měla zúčastnit opakovacího kurzu.

V Československu vzniklo 8 babických škol. Roku 1930 vznikly ústavy pro výcvik porodních asistentek v Bratislavě, Košicích, Užhorodě, Pardubicích a Liberci. Výuka vždy začínala 1. září a trvala 10 měsíců.

Od roku 1947 byla výuka prodloužena na 2 roky. Také vznikají další školy v Praze, Českých Budějovicích, Plzni a Ústí nad Labem. Později výuka probíhala na Středních zdravotnických školách a Vyšších odborných školách. Od akademického roku 2001/2002 výuka porodních asistentek probíhá pouze na vysokých školách.

Pro přehlednost bych zmínila pouze některé povinnosti porodní báby. Porodní bába musela být připravena pomoci v jakoukoli noční i denní dobu. Také měla povinnost přivolat lékaře k zemřelé ženě, aby z jejího těla vyřízl plod. V případě, že došlo k narození dítěte, které bylo po těžkém porodu přímo ohrožené na životě, měla povinnost nouzového křtu. Později došlo ke stanovení přesných rozměrů brašny porodní báby a přesné stanovení jejího obsahu. Pro příklad uvede pár věcí, které se v ní nacházely: zástěry, plátěný čepec, sterilní vata, jodoformové gázy, kartáčky na ruce či sterilní rukavice. Mimo jiné musela lékaři hlásit zjištěné potraty ve svém obvodu. V povalečné době propagovala těhotenské a dětské poradny.

Na začátku každé knihy babictví byl uveden popis ideální porodní babičky. Měla být středního věku, mít smysl pro pořádek a stále na vědomí, že mají ve svých rukou 2 životy. Dále se vyzdvihuje obětavost, protože k rodičkám docházely v jakoukoliv noční i denní dobu. Mnohdy u rodičky strávily

mnoho hodin, než ji mohly opustit. Poté také k nim docházely na kontrolu, pokud to její stav či stav novorozence vyžadoval. Ze záporných vlastností zmiňují klevetění. Porodní bába nesmí být klevetivá. V dnešní době toto zajišťuje lékařské tajemství, jež zajišťuje mlčenlivost lékaře i zdravotnického personálu. Dále se zabývají hygienou rukou, což je velmi důležité, aby nedošlo k poranění ženy při vyšetření či zavlečení infekce, na níž by žena v nehorším případě mohla zemřít.

Pro přehlednost si musely vést deníček, do něhož zapisovaly každý porod, který odvedly. Deníček měl jednotnou formu, protože ho tiskla Státní tiskárna v Praze. Mezi zapisované údaje patřily: číslo porodu, jméno, stav, věk a příbytek rodičky, v kolik hodin porodní bába k rodičce přišla, v jaký den a v kolik hodin k porodu došlo, v jakém měsíci porod proběhl a mnoho dalších údajů.

Samozřejmě nesmím zapomenout zmínit trestní odpovědnost porodní asistentky. Mohl ji být odebrán diplom, pokud došlo ke ztrátě její důvěryhodnosti. To mohlo nastat v případě trestného činu (nejčastěji vypuzení plodu z těla matky), jehož se dopustila. Také od roku 1928 dle zákona 200/1928 Sb. jí mohl být odebrán diplom v případě, že došlo ke zjištění, že v jejích znalostech jsou závažné nedostatky. To po dobu, dokud neprokáže, že v jejích znalostech byly nedostatky odstraněny.

Ve většině případů neměly porodní babičky nárok na důchod a vzhledem k jejich finančním příjmům během jejich pracovního života úspora na stáří nebyla tak vysoká, aby si mohly dovolit ve stáří již nepracovat. Z těchto výše zmíněných důvodů provozovaly své povolání až do konce svých dní. Existují i důkazy, že tomu takto doopravdy bylo. Například Alžběta Jeníčková ze Sopotnice zemřela 17. března 1856 a ještě několik málo dní před svou smrtí přivedla na svět 5 dětí.

Ve své bakalářské práci jsem se pokusila zmapovat historii, vzdělání a život porodních babiček. Zjistila jsem, že být porodní bábou v minulosti bylo velmi náročné. Téměř odjakživa se pohybovaly mezi nejchudšími vrstvami společnosti. Jejich finanční odměna za odvedenou práci byla velmi nízká a většinou nestačila na jejich uživení, proto ještě vykonávaly pro obživu druhou činnost, pokud neměly manžela, který je dokázal zaopatřit. Byla bych ráda, kdyby tato práce posloužila dalším studentkám porodní asistence nebo i čtenářům, kteří by se chtěli dozvědět něco více o životě porodních babiček.

12. Seznam použité literatury

12.1. Tištěné zdroje

1. ALUŠÍK, Tomáš, v tisku: K počátkům evropské gynekologie: Archeologické a literární prameny k vývoji gynekologie v Řecku před rokem 500 př. Kř. Časopis lékařů českých, 2021; **160**(2-3).
2. BÉBR, Richard, CHALOUPKA, Rudolf. *Československé zdravotnické zákony s příslušnými prováděcími předpisy*. Praha: Československý Kompas, 1937.
3. DOLEŽAL, Antonín. *Od babictví k porodnictví*. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0277-6.
4. DOLEŽAL, Antonín, Jaroslav ZVĚŘINA a Vítězslav KUŽELKA. *Evropa – kolébka vědeckého porodnictví*. Praha: Galén, 2009. ISBN 978-80-7262-506-2.
5. DUNN, Peter M. Eucharius Rösslin (c 1470–1526) of Germany and the rebirth of midwifery. *Archives of Disease in Childhood - Fetal and Neonatal Edition* 1998; **79**, F77-F78.
6. ELIÁŠOVÁ, Anna a Vlasta ZÁVODNÁ. *Dejiny pôrodnej asistencie*. Osveta: Prešov, 2012. ISBN 987-80-555-0569-5
7. GREEN, Monica H. *The Trotula: An English translation of the medieval compendium of womens medicine*. Pennsylvania, 2002. ISBN 9780812218084.
8. GREEN, Monica H. *The Trotula: A Medieval Compendium of Women's Medicine*. Chichester, 2001. ISBN 9780812235890.
9. HALÍŘOVÁ, Martina. Důvěra, úcta, mravnost: tři nezbytné atributy porodní báby. *Dějiny a současnost*, 2017, **39**(10), 17-19. ISSN 0418-5129.
10. HANULÍK, Vladan. *Porodila šťastné děvče: Porodní deníky čtyř porodních babiček z 19. století*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2017. ISBN 978-80-7560-111-7.
11. HLAVÁČKOVÁ, Ludmila a Petr SVOBODNÝ. *Dějiny lékařství v českých zemích*. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-7254-424-1.
12. IRBY, Georgia L. (ed.). *A Companion to Science, Technology and Medicine in Ancient Greece and Rome*. Chichester: Wiley-Blackwell, 2016. ISBN 978-1-118-37267-8.
13. JADRNÁ MATĚJKOVÁ, Hana. Porodní báby vs. lékaři: Od pomoci bližnímu k tradičnímu povolání. *Dějiny a současnost*, 2017, **39**(10), 4. ISSN 0418-5129.
14. JUNGSMANN, Antonín Jan. *Úvod k babení*. Praha, 1804.
15. KANTA, Athanasia a DAVARAS, Kostas. (eds.). *Ελουθία χαριστήιον. Τοιερό σπήλαιο της Ειλειθυίας στον Τσούτσουρο*. Herakleion: Chorigia Ekdotis Dimos Minoa Pediadas 2011.
16. KUBÍN, Petr. *Blahoslavený Hroznata: kritický životopis*. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-418-X.
17. LENDEROVÁ, Milena. Od magie k porodnici: porod a porodnictví v období novověku. *Solen*, 2003, **5**(3), 26-31.
18. LENDEROVÁ, Milena. Od porodní báby k porodní asistentce, In: *Theatrum historiae 1. Sborník prací Katedry historických věd Fakulty filozofické Univerzity Pardubice*. Pardubice 2006, s. 129-141. ISBN 80-7194-875-8.
19. LENDEROVÁ, Milena, HALÍŘOVÁ, Martina, HANULÍK, Vladan, PAVELKOVÁ ČEVELOVÁ, Zuzana, STOKLASOVÁ, Hana, STRÁNÍKOVÁ, Jana. *Ženy s kufříkem a nadějí*. Praha: Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4475-2.

20. MAREK, Vlastimil. *Nová doba: Přirozený porod jako cesta ke společnosti bez násilí*. Praha: Eminent, 2002. ISBN 80-7281-090-1.
21. MOŠNER, František: *Babictwj, geż we prospěch swých kraganek sepsal a wydal*. Olomouc, 1837.
22. PALIVEC, Viktor. *Staropražské lékařské památky*. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-220-1.
23. PAŘÍZEK, Antonín, DRŠKA, Václav a ŘÍHOVÁ, Milada. Praha, místo, kde byl proveden první císařský řez, kdy přežila současně matka i dítě? *Česká gynekologie*, 2016, **81**(4), 304-313.
24. PINGIATOGLOU, S. *Eileithyia*. Würzburg: Königshausen & Neumann, 1981.
25. PROSECKÝ, Jiří. *Encyklopedie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 1997. ISBN 80-85983-58-3.
26. RATAJOVÁ, Jana a Lucie STORCHOVÁ. *Děti roditi jest božské ovotce*. Praha: Scriptorium, 2013. ISBN 978-80-87271-76-6.
27. RUBEŠKA, Václav: *Porodnictví pro babičky*. Praha, 1893.
28. STÁTŇÍKOVÁ, Pavla a Prokop REMEŠ. Ludmila Kapalínová, porodní bába sobínská: Nezkoušené a nepotvrzené báby se netrpí... *Dějiny a současnost*, 2015, **37**(9), 40-43. ISSN 0418-5129.
29. VACHALA, Břetislav. *Ebersův staroegyptský lékařský papyrus*. Praha: Academia, 2020. ISBN 978-80-200-3160-0.
30. VRÁNOVÁ, Věra. *Historie babictví a současnost porodní asistence*. Olomouc: UP Olomouc, 2007. ISBN 978-80-2441-764-6.
31. VYŠÍN, Vojtěch. *Babictví: učebná kniha o porodnictví pro báby porodní*. Praha: Knížecí arcibiskupská knih - a kamenostiskárna, 1888.
32. ŽITAVSKÝ, Petr a kol. *Zbraslavská kronika: Chronicon aulae regiae*. Praha: Svoboda, 1976. ISBN 25-015-76.

12.2. Elektronické zdroje

1. ALUŠÍK, Tomáš. *Dějiny lékařství a zdravotní stav populace v Řecku před rokem 500 př. Kr.* [online]. Praha, 2018 [cit. 19. 4. 2021]. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/20.500.11956/111673> Habilitační práce. Univerzita Karlova, 1. lékařská fakulta, Ústav dějin lékařství a cizích jazyků.
2. Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. "Sankt Gallen." Encyclopedia Britannica. [cit. 5. 4. 2021] Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Sankt-Gallen-Switzerland>.
3. *Databáze porodních babiček* [online]. Univerzita Pardubice [cit. 5. 4. 2021]. Dostupné z: <https://porodnibaby.upce.cz/cs>
4. DOLEŽAL, Antonín. Základní termíny oboru. [online] *Moderní babictví*, 2003, **1**(7), 1-6. ISSN 1214-5572 [cit. 5. 4. 2021]. Dostupné z: <https://www.levret.cz/publikace/casopisy/mb/2003-1/?pdf=171>
5. *Vysokeskoly.cz* [online]. Praha: EDUroute, 2000 [cit. 28. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.vysokeskoly.cz/v/q-Porodn%C3%AD%20asistentka/>

6. GLÖCKNER, Marie. Porodní báby ve městě Kyšperku. *Čas běží...: seriózně i neformálně o historii a genealogii* [online]. 5.6. 2016 [cit. 28. 3. 2021]. Dostupné z: https://casobeh.blogspot.com/2016/07/porodni-baby-v-meste-kysperku_5.html
7. KROČKOVÁ, Taťána. Historie porodnictví: Málokteré dítě přežilo. [online]. 21. 9. 2017, [cit. 11. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.vitalia.cz/clanky/historie-porodnictvimaloktere-dite-prezilo/?ic=gallery-header&icc=backlink>
8. LÖBLOVÁ, Veronika. Antonín Jan Jungmann (Nové Město). *Encyklopedie Prahy 2: kulturně historické dědictví* [online]. Praha: Městská část Praha 2, 2021, 5. 2. 2021 [cit. 11. 3. 2021]. Dostupné z: <https://encyklopedie.praha2.cz/osobnost/1909-antonin-jan-jungmann>
9. MACHOVÁ, Zuzana. *Od péče porodních bab k péči porodníku v poválečném Československu* [online]. Brno, 2012 [cit. 19. 4. 2021]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/6crt9e/>. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita, Lékařská fakulta, Katedra porodní asistence. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Hájková Klíčová.
10. MEINDLSCHMIDOVÁ, Jitka. *Historie babictví, vzdělávání porodních asistentek* [online]. Praha, 2007 [cit. 8. 4. 2021]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/23122/>. Diplomová práce. Univerzita Karlova, 1. lékařská fakulta, Ústav teorie a praxe ošetrovatelství 1. LF UK. Vedoucí práce Mgr. Lenka Nováková.
11. *Národní soustava povolání: Otevřená a všem dostupná databáze povolání spravovaná Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017 [cit. 28. 3. 2021]. Dostupné z: <https://nsp.cz/jednotka-prace/porodni-asistentka-9f9f>
12. VACKOVÁ, Jana. Vzdělávání porodních asistentek dříve a dnes. [online]. 2011 [cit. 21. 3. 2021]. Dostupné z: <https://zdravi.euro.cz/clanek/sestra/vzdelavani-porodnich-asistentek-drive-a-dnes-470793>
13. VAŠINA, Petr. *Paměti porodní báby a další příběhy nejen z Kopanic* [online]. neuvvedeno: VIKING, 2020 [cit. 19. 4. 2021]. ISBN 978-80-7482-355-8. Dostupné z: <https://www.kosmas.cz/knihy/279500/pameti-porodni-baby-a-dalsi-pribehy-nejen-z-kopanic/>
14. VRÁNOVÁ, Věra. Midwifery in the Czech Republic. *Kontakt*, 2008, (10), 38-44. Dostupné z: DOI: [10.32725/kont.2008.005](https://doi.org/10.32725/kont.2008.005)
15. *Zákon č. 96/2004 Sb. o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání (zákon o nelékařských zdravotnických povoláních)*, 2004 [online]. *Zákony pro lidi*. [cit. 3. 4. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-96>
16. *Zákon č. 248/1948 Sb., o okrskových porodních asistentkách a o úpravě oprávnění k výkonu pomocné praxe porodnické*. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2021 [cit. 5. 4. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-248#p2-4>
17. *Zákon č. 200/1928 Sb. O pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek (porodních pomocnic)*, 1928 [online]. *epravo.cz* [cit. 3. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=4723&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

13. Seznam příloh

Příloha č. 1: Deník porodní báby Pavlíný Lokvencové z Úpice (1. polovina 20. století)

Zdroj: <https://hradec.rozhlas.cz/muzeum-v-upici-ziskalo-80-deniku-porodni-baby-dokladaji-historii-narozeni-pres-8400791#&gid=1&pid=1>

Příloha č. 2: Vnitřek deníku porodní báby Pavlíný Lokvencové z Úpice (1. polovina 20. století)

Zdroj: <https://hradec.rozhlas.cz/muzeum-v-upici-ziskalo-80-deniku-porodni-baby-dokladaji-historii-narozeni-pres-8400791#&gid=1&pid=1>

Příloha č. 3: Odznak porodní báby, která absolvovala závěrečnou zkoušku, s vyobrazením Panny Marie Karlovské (18.-19. století)

Zdroj: <https://casopis.nlk.cz/en/archiv/2017-22-1-2/prvni-krik-prvni-plac/>

Příloha č. 4: Úvod k babení (1804) od Antonína Jungmanna

Zdroj: <https://casopis.nlk.cz/en/archiv/2017-22-1-2/prvni-krik-prvni-plac/>

Příloha č. 5: Porodní bába Julie Vašinová (Sojová) při absolvování kurzu v Košicích (1932)

Zdroj: E-kniha P. Vašina: Paměti porodní báby a další příběhy nejen z Kopanic. Praha: Viking, 2020, s. 151.

Příloha č. 6: Porodní bába Julie Vašinová ve svých 92 letech (2004)

Zdroj: <https://www.novinky.cz/zena/styl/clanek/pameti-porodni-baby-jak-se-rodilo-pred-sto-lety-40326345>

Příloha č.7: Antonín Jan Jungmann (1775-1854)

Zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Anton%C3%ADn_Jan_Jungmann

Příloha č. 8: Diplom porodní báby z 19. století

Zdroj: <https://muzeum.nlk.cz/2018/02/predmet-mesice-brezen-2018/>

Příloha č. 9: Slib porodní báby z 19 století

Zdroj: <https://muzeum.nlk.cz/slib-porodni-baby/>

Příloha č. 10: Diplom porodní báby z 20. století

Zdroj: <https://www.porodniasistentky.info/index.php/historie/diplom-porodni-baby/>

Příloha č. 11: Slib porodní báby z 20. století

Zdroj: <https://www.porodniasistentky.info/index.php/historie/slib-porodni-baby/>

Příloha č. 12: Porodní křeslo

Zdroj: <https://www.praha.eu/jnp/cz/co-delat-v-praze/kultura/muzea-a-vystavy/porodni-baba-provede-navstevniky.html>

Příloha č. 13: Kufřík s výbavou porodní báby z 19. století

Zdroj: <https://www.esbirky.cz/predmet/5699501?searchParams=%7B%22filter%22%3A%7B%22institution%22%3A%5B%224092462%22%5D%2C%22type%22%3A%5B%2217114%22%5D%7D%2C%22order%22%3A%22name%22%2C%22itemsPerPage%22%3A24%2C%22path%22%3A%22eJyVzUELgAYxvGvMt7zQGeiKUTXDn2D1sHcqJetTobrQaTv3tDwEBV0fXj4%5C%2F04TuOauoYaD1aoh1nlIdc1o7Fh%5C%2FkUOaahXMCBwsOhNvMrnNR5nEyx5dT0gDoXe7PK2yvMjgwSdABXW5iUux5SuAPfmArZmr1Vu%2BbUhfRjjMYb1F1Amr%2BpPWZRC5Kt7XLyFFcH9o82lz9b5CfHgZKo%3D%22%7D&sequencePointer=0>

Příloha č. 14: Gynekologická zrcadla z počátku 19. století

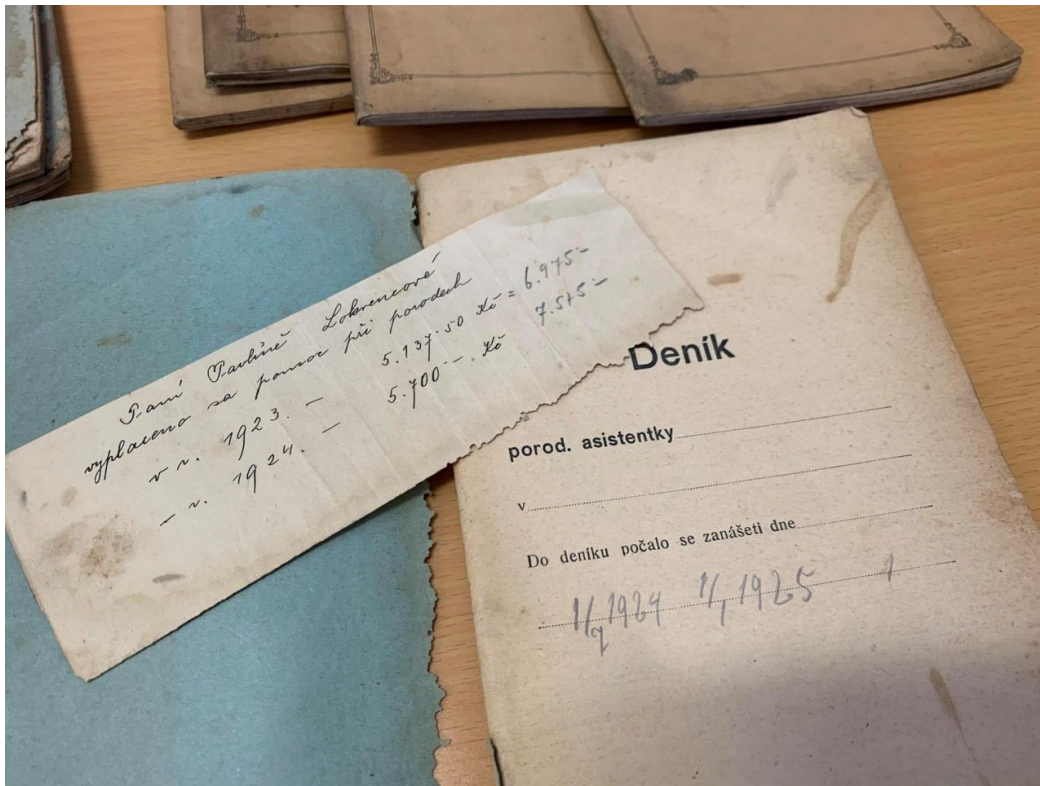
Zdroj: <https://casopis.nlk.cz/en/archiv/2017-22-1-2/prvni-krik-prvni-plac/>, s. 1-2.

Příloha č. 15: Model rodičky k výuce po roce 1700

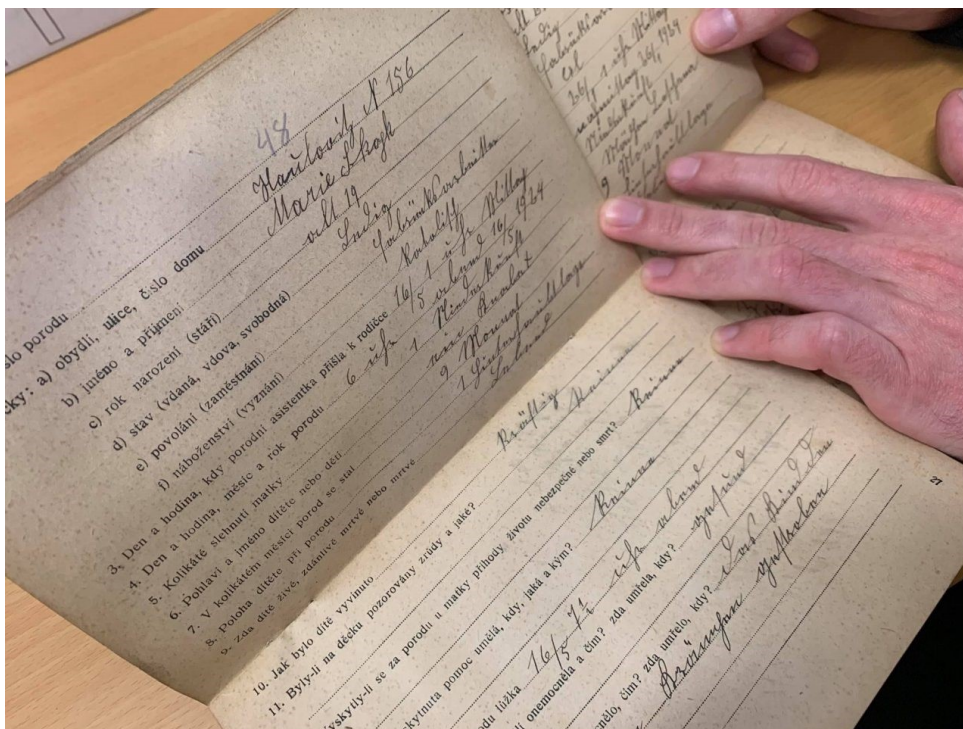
Zdroj: <https://cesky.radio.cz/od-babictvi-ke-klasickemu-porodnictvi-8604132#&gid=1&pid=1>

Přílohy

Příloha č. 1 Deník porodní báby Pavlíny Lokvencové z Úpice (1. polovina 20. století)

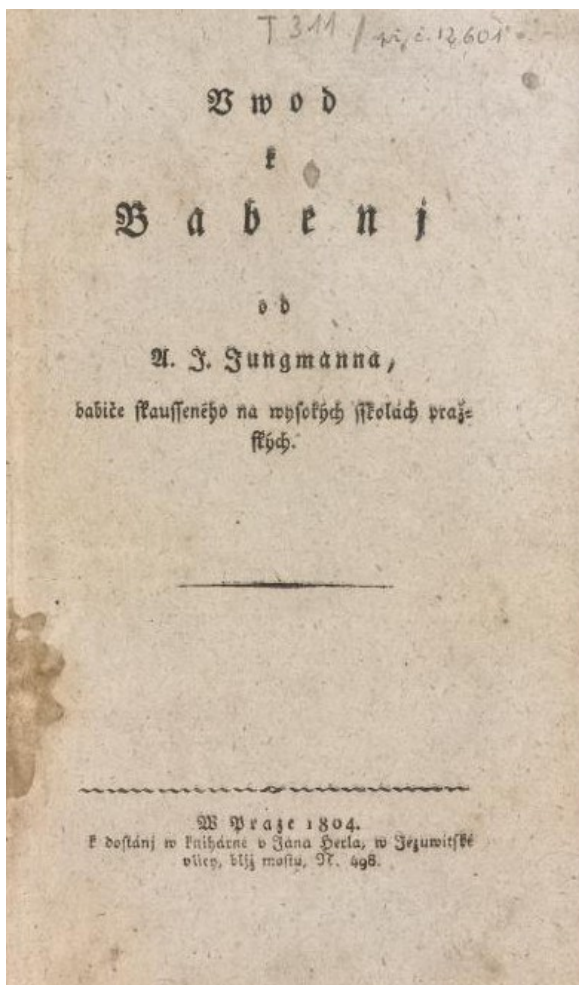
Příloha č. 2 Vnitřek deníku porodní báby Pavlíny Lokvencové z Úpice (1. polovina 20. století)

Příloha č. 3 Odznak porodní báby, která absolvovala závěrečnou zkoušku, s vyobrazením Panny Marie Karlovské (18.-19. století)

Příloha č. 4 Úvod k babení (1804) od Antonína Jungmanna

Příloha č. 5 Porodní bába Julie Vašinová (Sojová) při absolvování kurzu v Košicích (1932)

Příloha č. 6 Porodní bába Julie Vašinová ve svých 92 letech (2004)

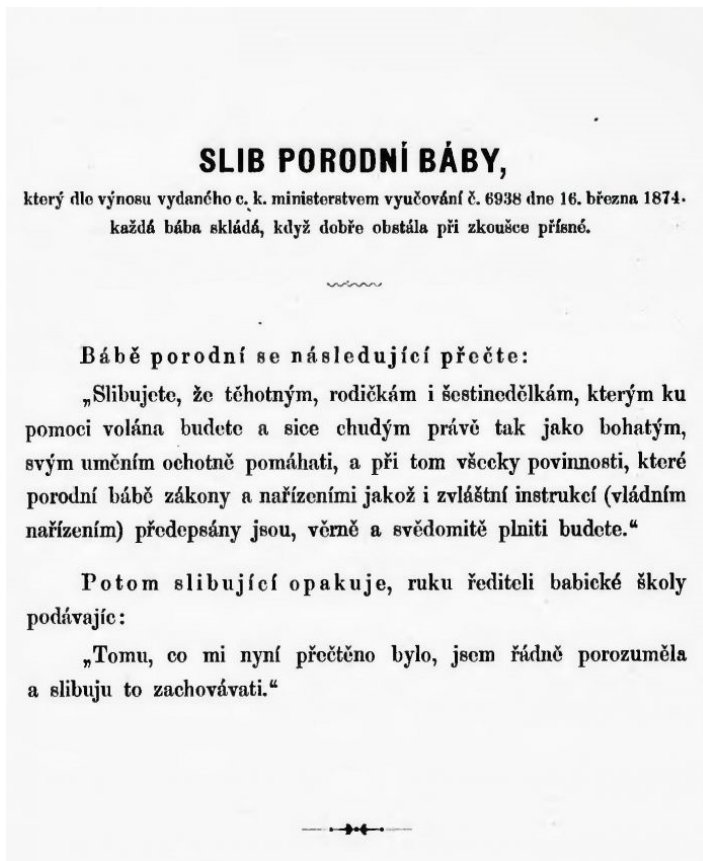
Příloha č. 7 Antonín Jan Jungmann (1775-1854)

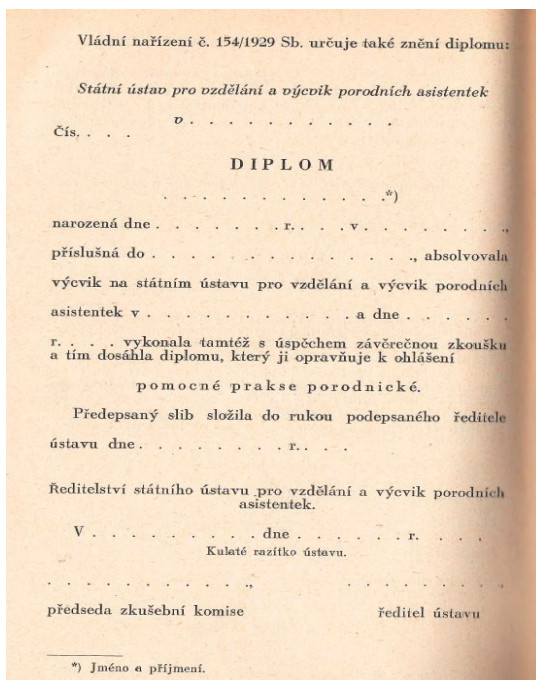
Příloha č. 8 Diplom porodní báby z 19. století

Příloha č. 9 Slib porodní báby z 19. století

Příloha č. 10 Diplom porodní báby z 20. století

Příloha č. 11 Slib porodní báby z 20. století

Státní ústav pro vzdělání a výcvik porodních asistentek

Čís. D

S L I B

porodní asistentky *)

Slibuji na místě přísahy, že při výkonu pomocné praxe porodnické budu svědomitě a obětavě vykonávat všechny povinnosti tohoto povolání a že budu bedlivě se řídit všemi předpisy pro ně vydanými, zejména že poskytnu porodnickou pomoc kterékoliv rodičce a kdykoliv, že včas povolám lékaře k případům vyžadujícím zákroku lékařského, že budu zachovávat tajemství osob mé péči svěřených, že však učiním povinné hlášení úřadům a soudům, a konečně že svým chováním při výkonu svého povolání i mimo ně budu dbátí stavovské vážnosti.

V dne r.

Kulaté
razítko
ústavu

(Vlastnoruční podpis porodní
asistentky.)

Slib přijal:
ředitel ústavu.

Příloha č. 12 Porodní křeslo

Příloha č. 13 Kufřík porodní báby s výbavou z 19. století

Příloha č. 14 Gynekologická zrcadla z počátku 19. století

Příloha č. 15 Model rodičky k výuce po roce 1700

